

INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”ANNARS TROR JAG ATT MÅNGA HADE FEGAT UR”

En kvalitativ intervjustudie om högstadielärares upplevelser kring anmälningsplikten.

SQ4562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

Termin VT 2020

Författare Helena Eklund och Louise Eriksson

Handledare Ann Simmeborn Fleischer

Abstract

Title: "Otherwise I think a lot of people would chicken out" – A qualitative interview study about lower secondary school teachers' experiences regarding mandatory reporting.

Authors: Helena Eklund och Louise Eriksson

The aim of this study was to examine experiences and knowledge found in elementary school teachers working with grades 7-9, regarding mandatory reporting of children at risk. The study investigated the teachers' personal experiences of when and how a reporting of a child gets established from a school, considering possible cooperation-related difficulties with the social service authorities. The empirical material for the study was obtained through interviews with seven teachers from four different schools in western Sweden, all working in lower secondary schools. In Swedish context that includes grades 7-9. The collected empirical material was analyzed thematically, and thereafter analyzed with the Action Theory and New Institutional Theory. The results showed how all schools represented provided policies and guidelines regarding mandatory reporting to some extent, though the knowledge and implementing of these varied. The teachers in the study expressed how the cooperation between the school and social service authorities was flawed, primarily because of long investigation times and lack of feedback. The confidence for the authorities, on the other hand, was described as relatively good. Many of the teachers claimed that their education failed to prepare them for mandated reporting, and that social questions regarding children generally was not provided by the academies. However, all teachers showed great knowledge regarding the importance of relationships with their students, and professed how their understanding for social regards and mandatory reporting have increased with their experience. Regarding factors that could affect the establishment of a report the main factors expressed were connected to the lack of feedback, as well as a general disbelief in the authorities' possibilities to help the child. A fear of making it worse or putting the child at further risk by reporting was a reappearing difficulty. This study shows how both teachers, social workers and children at risk would benefit from a closer organizational cooperativeness, where the best interest of the child always triumphs.

Keywords: mandatory reporting, teachers, children at risk, lower secondary school, social services.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund och problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.2.1 Studiens relevans för socialt arbete	3
1.3 Avgränsning	4
1.4 Centrala begrepp	5
1.5 Arbetsfördelning	6
1.6 Studiens fortsatta disposition	6
2. Fördjupat kapitel om ämnets kontext	7
2.1 Elever i skolan och skolplikten	7
2.2 Barnkonventionen	8
2.3 Anmälningsplikten	9
3. Tidigare forskning	11
3.1 Professionellas förhållande till anmälningsplikten	12
3.2 Vilka anmäls, vad anmäls och vad leder det till	13
3.3 Kunskap om missförhållanden och rapporteringsprocessen	14
3.4 Lärares kunskap, attityder och inställningar	15
3.5 Etiska dilemman vid orosanmälan	16
3.6 Sammanfattning och forskningens relevans	18
4. Teoretiskt ramverk	19
4.1 Berglinds handlingsteori	19
4.2 Nyinstitutionalismen	20
4.3 Sammanfattning av teoretiskt ramverk	22
5. Metod och metodologiska överväganden	23
5.1 Val av metod	23
5.1.1 Metodologiska begränsningar	24
5.2 Urvalsprocess	25
5.3 Tillvägagångssätt	26
5.4 Analysmetod	28
5.5 Studiens tillförlitlighet	29
5.6 Forskningsetiska överväganden	30
6. Resultat och analys	33
6.1 Upplevelser kring anmälningsplikten	33
6.2 Samverkan kring anmälningsplikten	38
6.3 Kunskap om anmälningsplikten	45

6.4 Svårigheter kring anmälningsplikten	50
7. Avslutande diskussion.....	55
7.1 Metoddiskussion	55
7.2 Diskussion av resultat och analys	56
7.3 Vidare forskning och förslag på förändringsarbeten.....	61
Referenslista.....	62
Bilaga 1. Intervjuguide	
Bilaga 2. Informationsbrev till respondenter	
Bilaga 3. Missivbrev och samtyckesblankett	

Förord

Vi vill först tacka er rektorer som gav tillåtelse för deltagande i studien. Ett stort tack vill vi även rikta till alla lärare som deltagit. Tack för att ni gav av er tid och delade med er av era erfarenheter, kunskaper och upplevelser. Ni har visat stort intresse för vår studie och vi är tacksamma för alla varma och uppmuntrade ord.

Vi vill även rikta ett stort tack till vår engagerade handledare Ann Simmeborn Fleischer, lektor i socialt arbete vid Göteborgs Universitet. Tack för ditt aktiva stöd och dina värdefulla råd genom hela processen.

Vi vill avslutningsvis tacka varandra för kandidatuppsatsen har blivit en lärorik och rolig tid.

Helena Eklund och Louise Eriksson
Göteborg, 2020-04-21

1. Inledning

SVT Nyheter, “Missade orosanmälningar om barn: “Helt oacceptabelt”” (Svensson & Sundberg, 2020). Aftonbladet, “Hon skulle ju vara räddad” (Wollin, 2020). VLT, “14-åringar blev slagna och hotade – föräldrarna om skolans svar: ”Märkligt”” (Forsman, 2020). De tre nämnda rubrikerna är bara några exempel på rubriceringar som omnämnts i tidningsskrifter sedan årsskiftet. Nyheter om barn som far illa går att finna i media nästintill dagligen och gemensamt för de flesta är att vuxenvärlden brustit i rollen att skydda barnen.

Utöver medias rapportering om barn som far illa, genomförde vi under hösten 2019 flertalet studiebesök till organisationer som arbetar med barn i olika utsatta situationer. Verksamheter som besöktes var bland annat Randiga Huset, Gyllingen och Bona Via. Ett tema som följde genom besöken var uppfattningen att många barn kände att någonting kunde ha gjorts för att förhindra att det gick så illa, och framförallt att någon vuxen borde uppmärksammat dem. Att skola och socialtjänst kunde ingripit, att vuxna skulle ha varit mer uppmärksamma och att någon borde ha agerat. Det fick oss att fundera på hur det egentligen är möjligt att så många barn känner att vuxenvärlden sviker, när det tydligt framgår att många verksamheter och professioner som kommer i kontakt med barn har anmälningsskyldighet. Barns trygghet är en viktig fråga och vi valde att undersöka skolans värld och lärares uppfattningar om ämnet, då skolan är den största arena som barn och unga befinner sig på.

1.1 Bakgrund och problemformulering

Enligt barnkonventionens artiklar nr 2, 6 och 19 har staten en skyldighet att till det yttersta av sin förmåga säkerställa att alla barn får sina rättigheter tillgodosedda, säkerställa barns utveckling och överlevnad, samt skydda från alla former av våld och övergrepp (Socialstyrelsen, 2019). I Sverige har socialnämnden det yttersta ansvaret för barns välbefinnande i de tillfällen vårdnadshavaren sviktar i omvårdnaden. För att kunna tillgodose sin skyldighet är socialnämnden och socialtjänsten beroende av uppgifter från andra aktörer som kommer i kontakt med barn, vilket stärks i anmälningsskyldigheten hos professionella som kommer i kontakt med barn och unga, däribland lärare (Socialstyrelsen, 2004). Under 2018 tog Sveriges social-

tjänster emot omkring 331 000 orosanmälningar kring barn som far illa eller riskerade att fara illa. Bland dessa anmälningar var polisen, förskola och skola de största uppgiftslämnarna, och tillsammans utgjorde dessa verksamheter 42 procent av anmälningarna som inkom. Två tredjedelar av orosanmälningarna avsåg barn som var tolv år eller yngre (Socialstyrelsen, 2019).

I socialtjänstlagen (SFS 2001:453) 14 kap. 1§ regleras och anges de professioner som omfattas av anmälningsplikt i sitt yrkesutövande. Samtliga myndigheter vars verksamhet berör barn och unga är skyldiga att genast anmäla till socialnämnd om de misstänker eller får kännedom om att ett barn far illa. Anmälningsplikten för skolpersonal beskrivs ytterligare i skollagen (SFS 2010:800) 29 kap. 13§. Där anges att huvudman och anställd på skola på socialnämndens initiativ ska, i frågor som rör barn som far eller riskerar att fara illa, samverka med andra organisationer som berörs.

Enligt Skolverket (2020a) väcker anmälningsplikten många känslor bland grundskollärare. Även om lärare oftast är medvetna om att en orosanmälan bör göras finns det oro kring vad en anmälan kan leda till, samt rädsla för att förtroendet till läraren skadas. Vidare presenterade Skolverket (2014) att kunskapsfrämjande information och stöd gällande anmälningsplikten för lärare går att finna hos bland annat Socialstyrelsen, Allmänna Barnhuset och Ungdomsstyrelsen gällande identifieringsstrategier och tillvägagångssätt vid oro för ett barn. Det råder ett omfattande arbete i kunskapsspridandet gällande anmälningsplikten från flera håll för att säkerställa att barn och ungas rättigheter tas i beaktande och att professionellas skyldigheter efterlevs. Det går emellertid inte att fastslå huruvida informationen når enskilda lärare. Den första januari 2020 blev Förenta Nationernas (FN) barnkonvention svensk lag, efter att riksdagen första juni 2018 röstade igenom regeringens förslag (Barnombudsmannen, 2020). Utifrån svårigheterna som återfinns i skolans värld gällande anmälnings-skyldigheten, i kombination med den nya lagen, blir frågan aktuell och av yttersta vikt för att säkerställa barns bästa i samhället. Samverkan mellan skola och socialtjänst är en förutsättning för att arbetet mot att barn far illa ska fungera. I dagsläget blir det sedermera av vikt att undersöka lärares erfarenheter och upplevelser av anmälningsplikten, samt hur samarbetet med socialtjänsten i nuläget fungerar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien var att undersöka erfarenheter och kunskaper hos grundskollärare vid årskurs 7–9, gällande anmälningsplikten som lärare juridiskt omfattas av. Ytterligare fokus avsåg lärarnas upplevelser kring när och hur en orosanmälan upprättas från skolan till socialtjänsten.

Frågeställningar för studien var följande:

- Hur upplever lärarna i studien arbetet med anmälningsplikten inom skolan?
- Vilka upplevelser har lärarna i studien av samverkan med socialtjänsten?
- Hur upplever lärarna i studien sin kunskap i arbetet med anmälningsplikten?
- Vilka erfarenheter har lärarna i studien av eventuella svårigheter med att förhålla sig till anmälningsplikten?

1.2.1 Studiens relevans för socialt arbete

Lärarnas Riksförbund (2019) belyser hur anmälningsplikten vilken lärare omfattas av är en av de viktigaste aspekterna för dem i sin yrkesutövning. Lärare, som befinner sig på barnens största arena, har en enorm möjlighet att uppmärksamma barn. Majoriteten av barn och ungas tid spenderas i skolans domän, och vidare anses lärare avgörande för att säkerställa barns rättigheter och trygghet. Det är en av anledningarna till att området förefaller intressant för vidare undersökning och anses vara relevant för det sociala arbetet kring barns bästa. För att främja en god barndom och hjälpa familjer krävs samverkan mellan aktörer som agerar på barnens olika arenor (Socialstyrelsen, 2016). Socialnämnden och socialtjänsten har idag det yttersta ansvaret för att barn som far illa eller riskerar att fara illa får stöd och skydd. För att leva upp till ansvaret behöver myndigheten få information om oron som finns för barnet från verksamheter och personer i barnets närhet (Tingberg, 2010). Huruvida samhället lever upp till sitt ansvar för barn och unga påverkar barnets förutsättning för ett gott liv avseende hälsa och utveckling, i mer eller mindre genomgripande utsträckning (Reuter, 2019). Skolverket (2020a) presenterar skolan och skolframgång som den starkaste skyddsfaktorn för barn

och unga och det blir vidare av vikt att skolgången blir en tid av trygghet. I situationer där barn far illa förefaller samhällsaktörer ofta snabba med att beskylla varandra och tillskriva varandra ansvar. I arbetet för att främja barns bästa krävs förståelse och välfungerande samverkan aktörer emellan som möter barn, då inget barn ska behöva stå ensamt med ansvaret för sin egen framtid.

Vidare öppnas en möjlighet till förändring inom det kommande egna fältet genom att som socionomstudenter undersöka en annan professions upplevelse av samverkan med socialtjänsten. Ytterligare presenterades det i årsredovisningen för 2019 från Socialstyrelsen (2020) bland annat att barnets bästa inte har beaktats i tillräcklig grad i flera frågor som rör dem. Vidare har Socialstyrelsen i årsredovisningen för 2019 sett över det barnrättsliga perspektivet i verksamheten inför inkorporeringen av barnkonventionen första januari 2020. Socialstyrelsen rapport styrker vår uppfattning som uppkommit efter genomförda studiebesök, samt lyfter ämnets relevans och koppling till det sociala arbetet. Skola och socialtjänst är två viktiga aktörer i arbetet för säkerställandet av barns bästa, ett arbete som ytterligare förtydligas med hänsyn till barnkonventionens inkorporering.

1.3 Avgränsning

Studien bygger på intervjuer med lärare vid årskurs 7–9 inom ett begränsat geografiskt område i Västra Götalands län. Ytterligare avgränsningar har tagits i beaktande avseende tidigare forskning och teoretiskt ramverk som ligger till grund för studien. I ljuset av tidigare forskning har fokus sedermera lagts på högstadielärares upplevelser av anmälningsplikten. Flertalet andra professioner omfattas av anmälningsplikten, däribland Hälso- och sjukvårdspersonal samt andra professioner i skolan. Emellertid är lärare den profession som dagligen möter barnen vilket föranlett att det är lärare som undersöks i innevarande studie.

Elevers egna upplevelser av orosanmälningar undersöktes inte, med hänsyn till att det hade behövts mer tid att förbereda och genomföra en sådan studie på ett etiskt försvarbart sätt (Vetenskapsrådet, 2017). Beslutet att undersöka lärarnas upplevelser och inte barnens upplevelser kring en orosanmälan har tagits utifrån Höjer och Sjöbloms (2009) beskrivelse av barn och unga som en utsatt grupp. Det

kan vidare anses problematiskt att tala om en grupp som inte tillåts höras i frågan, i ljuset av att barn enligt barnkonventionen artikel 12 har en skyddad rättighet att höras i alla ärenden som rör barnet (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights [OHCHR], 1989). Rättigheten att höras som barn anges även i socialtjänstlagen 11 kap. 10§. Med hänsyn tagen till barns rätt att höras i frågor som rör dem samt positionen som en utsatt grupp, har studiens fokus lagts på lärarnas egna upplevelser och inte hur lärarna tror att eleverna upplever händelserna kring en orosanmälan.

Socialtjänsten är en viktig aktör i frågor som berörs i studien, emellertid har inte representanter från socialtjänsten hörts. Vid benämning av socialtjänstens utgångspunkter och förhållningssätt har studien utgått från de riktlinjer och lagar myndigheten följer, då studien inte haft för avsikt att undersöka myndighetens och enskilda handläggares uppfattningar om ämnet.

1.4 Centrala begrepp

Nedan presenteras centrala begrepp, i förhoppning att möjliggöra en grundläggande förståelse för den begreppsanvändning som används i studien. Begreppen som presenteras är *Barn*, *Barn som far illa* och *Anmälningsvikt*.

Barn

I barnkonventionens första artikel betraktas barn vara alla människor under 18 år, förutsatt att barnet inte blir myndigt innan dess att hen fyllt 18 år enligt den lag som gäller för barnet (OHCHR, 1989). I Sverige förefaller barn enligt socialtjänstlagen 1 kap. 2§ vara varje människa under 18 år. Studien utgår från barnkonventionen och socialtjänstlagens definition. I studiens fortsatta disposition förekommer benämningen barn och elev som synonymer till varandra.

Barn som far illa

Barn kan fara illa på många olika sätt. Det kan handla om att barnet utsätts för kränkning, bevittnar eller utsätts för psykiskt, fysiskt eller sexuellt våld. Ytterligare kan barn fara illa till följd av bristande omsorg, fysisk eller psykisk försummelse, exempelvis brist på mat och rena kläder (Prop. 2002/03:53). Det föreligger emellertid ingen enhetlig definition gällande vad det innebär att ett barn

far illa (Prop. 2012/13:10). Ingen specifik definition förekommer vidare i studien, utan begreppet används på ett öppet sätt utifrån lärarnas utsagor.

Anmälningssvikt

Bristen i att anmäla bland anmälningsskyldiga professioner presenteras i flertalet forskningar som ett vanligt förekommande fenomen. Det finns i dagsläget inget begrepp som beskriver fenomenet, varpå det i innevarande studie i resultat- och analysdel samt diskussionsdel kommer benämnas med ett nytt begrepp - *anmälningssvikt*. Anmälningssvikt avser enligt oss avsaknad av orosanmälan, där det enligt rådande lag hade funnits skäl till sådan. Begreppet används för att belysa lärarnas utsagor och skapa konsensus utifrån de anledningar som betraktas försvårande vid orosanmälan när ett barn far eller riskerar att fara illa.

1.5 Arbetsfördelning

Under hela processen har arbetet bedrivits tillsammans. Genom att i största möjliga mån sitta tillsammans vid sökning, läsning och sammanställning av tidigare forskning och litteratur, har överensstämmande förförståelse och utgångspunkt för studien försökt uppnås. För att möjliggöra struktur och överblick har uppsatsen skrivits i ett gemensamt dokument, genom tjänsten Google Docs.

Konsekvent under studiens gång har en jämn arbetsfördelning eftersträvat med förhoppning om ett slutgiltigt arbete som båda känner sig inkluderade i och ansvariga för. För att kunna bibehålla den arbetsfördelning som överenskommit i den inledande fasen och undvika förskjutningar har en ständig dialog pågått. För att möjliggöra gott samarbete har respekt för de insatser som utlovats efterlevs, vilket Vetenskapsrådet (2017) beskriver som god forskningsetik.

1.6 Studiens fortsatta disposition

Studiens fortsatta disposition består av fördjupat kapitel om ämnets kontext, tidigare forskning och teoretiskt ramverk. Informationen som delges möjliggör tillgodogörelse av resultat och analys. Därpå följer metodavsnitt, där urval, utförande och etiska överväganden presenteras. Avslutande kapitel presenterar resultat och analys, vilka diskuteras i en slutdiskussion som även innehåller förslag på vidare forskning och möjliga förändringsarbeten.

2. Fördjupat kapitel om ämnets kontext

I kommande avsnitt presenteras ytterligare bakgrund om ämnets kontext gällande elever i skolan och den skolplikt som föreligger i Sverige, barnkonventionen och anmälningsplikten som lärare omfattas av.

2.1 Elever i skolan och skolplikten

I Sverige råder skolplikt, vilket innebär att alla barn bosatta i Sverige från höstterminen det kalenderår barnet fyller sex år omfattas av en tioårig skolplikt (Prop. 2017/18:9). Barn som är papperslösa eller asylsökande omfattas emellertid inte av skolplikten enligt skollagen, trots att de räknas som bosatta i Sverige (Skolverket, 2020b). Skollagen 29 kap. 2§ avser barn som inte omfattas av skolplikten, men som fortfarande har samma rätt till utbildning som skolpliktiga barn. 7 kap. 4–7§ i skollagen förtydligar att skolplikten utöver grundskola även omfattar grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.

Med hänsyn till att tiden i skolan inte baseras på barnens frivillighet är det av vikt att miljön är trygg och god för dem, och skolan blir sedermera en av barnens största arenor och den sociala värld de spenderar stor del av sin tid i (Närvänen, 2013). Barn uppfattar i många fall att deras inflytande är begränsat och litar därför på att vuxna fattar bra beslut i frågor som rör dem, och de vuxna i skolan är centrala i det (Elvstrand, 2013).

Barnombudsmannen är en statlig myndighet som på uppdrag av regeringen ger stöd till särskilt berörda verksamheter, bland annat skolan, i frågor kring barnkonventionen och barnets bästa (Skolverket, 2019). Hösten 2011 genomfördes en undersökning där Barnombudsmannen (2012) samtalade med 34 barn och unga gällande deras erfarenheter kring våld i nära relationer. Fokus avsåg att ta reda på de ungas syn på hur samhället reagerat - vad som hade fungerat bra respektive dåligt och vad som måste förändras. I undersökningen framkom att många barn på olika sätt försökt signalera till vuxenvärlden, bland annat skolan, att någonting inte stod rätt till men att det i alltför många fall missades. Många barn hade emellertid en rädsla för att ytterligare förvärra familjesituationen genom att berätta och drog sig från att söka hjälp hos vuxna. I undersökningen

uppmärksammades att det blev extra viktigt för professionella på barns stora arenor att vara uppmärksamma på signaler som barnen sänder ut. Ett genomgående tema var att barn berättade att när signaler uppmärksammades var det ingen som gjorde någonting. Antingen för att det inte ansågs vara den personens ansvar eller för att kunskapen om tillvägagångssätt var begränsad. Samtidigt presenterades även berättelser från barn som fått ett gott bemötande i skolan, där vuxna såg dem och ville hjälpa. För flera var skolan en fristad från det jobbiga som hände hemma.

2.2 Barnkonventionen

20 november 1989 upprättade FN barnkonventionen, som Sverige ratificerade redan året därpå, 26 januari 1990 (Prop. 1989/90:107). Efter att konventionen blev svensk lag första januari 2020 utgick ett pressmeddelande från Arbetsmarknadsdepartementet (2020) som hävdar att lagen är den viktigaste reformen för barn i Sverige på över 30 år. Att barnkonventionen blivit svensk lag kommer enligt Arbetsmarknadsdepartementet innebära att barnens rättigheter ska förtydligas av bland annat domstolar och rättstillämpare. Flera länder har tidigare valt att anpassa befintlig lagstiftning efter barnkonventionens artiklar medan andra länder, exempelvis Norge och nu Sverige, valt att inkorporera barnkonventionen i sin helhet i den nationella lagstiftningen. Undersökningar visar att i länder liksom Norge har barns rättigheter stärkts efter att konventionen blivit nationell lagstiftning (Plan International, 2020). I enlighet med undersökningarna föreligger förhoppningen att barnets rättigheter i Sverige ytterligare kommer synliggöras med den nya lagstiftningen. Inkorporering av konventionen är ett sätt för att skapa en grund för ett mer barnrättscentrerat synsätt i all offentlig verksamhet (Arbetsmarknadsdepartementet, 2020).

I FN:s barnkonvention definieras barns rättigheter genom 41 sakartiklar. Ytterligare 13 artiklar preciserar hur staten ska arbeta med de 41 sakartiklarna. Barnkonventionen är odelbar, och ska ses i sin helhet där stater som ratificerat konventionen har accepterat samtliga artiklar. Konventionen har fyra grundprinciper som vägleder stater hur helheten ska tolkas, vilka är artikel 2, 3, 6 och 12. Artiklarna lyfter barns lika värde och rättigheter, samt rätten att inte diskrimineras (art. 2), att alla ärenden vid offentliga och privata sociala

välfrärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter och lagstiftande organ som rör barn ska utgå från barnets bästa (art. 3), rätten till utveckling och överlevnad (art. 6) och slutligen rätten att bilda och uttrycka åsikter, samt få dessa beaktade i frågor som rör barnet (art. 12) (OHCHR, 1989). Länder som ratificerat barnkonventionen rapporterar var femte år till Barnrättskommittén, vilka kontrollerar att länderna lever upp till sina skyldigheter. Idag har alla länder förutom USA ratificerat barnkonventionen (Plan International, 2020).

2.3 Anmälningsplikten

Anmälningsplikten som lärare omfattas av har en lång tradition i Sverige. Redan i 1924 års barnavårdslag (SFS 1924:361) 1 kap. 17§ fanns en bestämmelse gällande anmälningskyldighet för kommunal myndighet, befattningshavare i statens, landstingets eller kommunens tjänst, samt dylik tjänst. Barnavårdslagen korrigerades genom åren och kom att inkludera fler yrkeskategorier. Idag återfinns anmälningsplikten istället i socialtjänstlagen 14 kap. 1§ och omfattar verksamheter och professioner som berör barn och unga samt andra myndigheter inom bland annat Hälso- och sjukvården och socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2004). Anmälningsplikten bryter offentlighets- och sekretesslagen (SFS 2009:400) 10 kap. 2§ och sekretessen får ge vika för anmälningskyldiga i sitt yrke. De myndigheter och professioner som omfattas av anmälningsplikten har även en uppgiftsskyldighet enligt socialtjänstlagen 14 kap. 1§ tredje stycket. Det innebär att om den professionella har vetskap om en pågående utredning föreligger en plikt att lämna uppgifter om nytillkomna omständigheter i barnets livssituation till socialtjänsten som kan vara av betydelse för utredningen (Socialstyrelsen, 2004).

Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) 14 kap. 1§ första stycket beskriver anmälningsplikten följande:

Följande myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

1. myndigheter vars verksamhet berör barn och unga,
2. andra myndigheter inom hälso- och sjukvården, annan rättspsykiatrisk undersökningsverksamhet, socialtjänsten, Kriminalvården, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen

3. anställda hos sådana myndigheter som avses i 1 och 2, och
4. de som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet och fullgör uppgifter som berör barn och unga eller inom annan sådan verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område.

Anmälningsskyldigheten beskrivs vidare i skollagen (SFS 2010:800) 29 kap. 13§, där den tydliggörs för skolpersonal enligt följande:

Huvudmannen för verksamhet som avses i denna lag och den som är anställd i sådan verksamhet, ska på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs. I fråga om utlämnande av uppgifter gäller de begränsningar som följer av 14 § och offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Efter socialtjänsten tagit emot en orosanmälan ska de enligt socialtjänstlagen 11 kap. 1–2§ genast utreda om den unge är i behov av omedelbart skydd, vilket avser att bedömningen sker samma dag alternativt dagen därpå om anmälan kom in sent på dagen. Beslut om att inleda utredning ska fattas inom 14 dagar från inkommen anmälan. Vid beslut om att inleda utredning ska det ske utan dröjsmål och utredningen ska bedrivas skyndsamt och vara klar inom fyra månader. Vidare anges det i socialtjänstlagen 11 kap. 10§ hur barn har rätt att höras och uttala sig i alla ärenden som rör dem.

Insatser från socialtjänsten har ett frivillighetsrekvisit. I socialtjänstlagen 1 kap. 1§ tredje stycket anges det hur insatser från myndigheten ska utgå från människors integritet och självbestämmanderätt. Vidare finns olika påföljder för anmälningsskyldiga professioner vid en utesluten anmälan. Anmälningsskyldiga som väljer att inte anmäla ett barn som far illa eller riskeras fara illa kan dömas till ansvar för tjänstefel enligt 20 kap. 1§ i brottsbalken (SFS 1962:700; Socialstyrelsen, 2004) eller disciplinpåföljd enligt 14§ i lagen om offentlig anställning (SFS 1994:260; Socialstyrelsen, 2004).

3. Tidigare forskning

Forskning avseende anmälningsskyldiga professioner som i sitt yrke möter barn kan betraktas som ett relativt välbeforskat område. I sökandet uppmärksammades stor kvantitet, vidare begränsades sökandet delvis utifrån forskningens nationella karaktär. Ytterligare avgränsningar uppstod till följd av att sökning på ämnet genererade många träffar gällande anmälningsskyldiga professioner inom Hälso- och sjukvård samt professioner som möter yngre barn. Forskning avseende professioner som arbetar med äldre barn var svår att finna och därav gjordes ändå valet att presentera forskning gällande yngre åldrar för att kunna presentera en mer nyanserad bild. Forskning som enbart undersökt Hälso- och sjukvårdsprofessioner kommer inte presenteras. Fyra vetenskapliga forskningsartiklar och en forskningsrapport kommer sedermera presenteras, av både nationell och internationell karaktär. En forskningsartikel samt en forskningsrapport är från Sverige, två artiklar är från USA och sist presenteras en taiwanesisk artikel. Ämnet har länge aktualiserats inom forskningen, och vidare kommer både äldre och nyare forskning presenteras.

Att studera internationell forskning möjliggör en omfattande och mer kontextuell bild. USA och Taiwan har likt Sverige lagstadgad anmälningsskyldighet bland professionella, men statens ansvar ser annorlunda ut än i Sverige. I USA, som är en liberal välfärdsstat, är statens roll inte lika central som i Sverige, som är en socialdemokratisk välfärdsstat (Johansson, 2008). Det hade varit av ytterligare intresse att presentera forskning från en konservativ välfärdsstat för att bredda helhetsbilden, sådan forskning kunde emellertid inte hittas. Vidare valdes en forskningsartikel från Taiwan, som komplement till forskning från liberala och socialdemokratiska stater.

Vid sökning av forskning har flertalet databaser använts, vilka är Göteborgs Universitets databas Supersök, SwePub, Scopus och International Bibliography of the Social Sciences (IBSS). Sökorden som användes var följande: mandatory reporting, teachers, school, children at risk, Sweden, social services.

3.1 Professionellas förhållande till anmälningsplikten

Backlund, Wiklund och Östberg (2012) har publicerat en svensk forskningsrapport genomförd i samarbete med Rädda barnen i Sverige, Italien, Rumänien och Litauen. Studien ingick vidare inom ramen för ett större forskningsprojekt inom Europeiska Unionen, med syfte att motverka våld mot barn. Syftet med studien i Sverige var att öka kunskapen kring hur barnavårdscentraler (BVC), förskola och skola resonerade och agerade vid misstanke om att barn upp till tolv år för illa. Frågeställningar i studien berörde preventivt arbete, stöd, organisatoriska förutsättningar och rutiner samt strategier vid oro för ett barn. I studien undersöktes ytterligare huruvida det förekom skillnader mellan de olika verksamhetsgrupperna. I studien har forskarna utgått från nyinstitutionell teori. Det empiriska materialet insamlades via tre fokusgrupper där 6–10 personer från respektive verksamhet, utan personliga anknytningar, samlades för att diskutera valda teman.

Backlund, Wiklund och Östberg (2012) presenterade i studiens resultat att i samtliga verksamheter som undersöktes förekom en rädsla för att en anmälan till socialtjänsten möjligtvis kunde försvåra organisationens egen möjlighet till preventivt och stödjande arbete. Den primära rädslan var att orosanmälda familjer skulle flytta från verksamhetens område eller byta till annan verksamhet. Vidare gjordes anmälningar till socialtjänsten ofta i sista hand. Gemensamt för BVC, förskola och skola var även att det ofta fanns riktlinjer kring processen i att orosanmäla, men att det ändå fanns en osäkerhet bland respondenterna gällande tillvägagångssätt. Framförallt gällande vems ansvar det var att anmäla och när vårdnadshavare skulle meddelas att orosanmälan upprättats till socialtjänsten. Det förekom skillnader både mellan och inom verksamheterna gällande förhållningssätt till anmälningsplikten. Gemensamt bland respondenterna var att många sökte en "second opinion" vid oro för ett barn, ofta från kollega inom samma verksamhet och i viss mån från socialtjänsten. I studien uttrycktes även brist på kunskapsgivande om anmälningsplikten i grundutbildningarna. Behovet av en nära och god relation till socialtjänsten ansågs högst väsentlig av respondenter från samtliga verksamheter. Emellertid rådde en omfattande misstro mot socialtjänsten, primärt till följd av bristande återkoppling och känslan av att orosanmälningar inte ledde till någon åtgärd.

Studien presenterade inte några resultat för de övriga länder som ingick i samarbetsprojektet. Med hänsyn till projektets geografiska vidd hade det varit av intresse att få ta del av övriga länders resultat, med eventuella likheter eller skillnader från de resultat som presenterades i den svenska kontexten.

3.2 Vilka anmäls, vad anmäls och vad leder det till

Cocozza, Gustafsson och Sydsjö (2007) har publicerat en svensk dokumentanalysstudie där alla inkomna orosanmälningar i Linköpings kommun under året 1998 analyserats. Syfte med studien var att bidra till det internationella ifrågasättandet och utvärderingen av effektiviteten av anmälningsskyldigheten, med hänsyn till Sveriges avsaknad av heltäckande register. Frågeställningarna i studien var vem som anmälde, vad som anmäldes och vilket utfall anmälningarna fick. Forskarnas fynd från 1998 års orosanmälningar jämfördes sedan med statistik från socialtjänsten från 2003, där de barn som orosanmäldes och där anmälan inte ledde till utredning 1998 undersöktes för att se om de aktualiserats på nytt.

För att besvara de tre frågeställningarna delades undersökningsfrågorna upp i följande kategorier:

Tabell 1. Undersökningsfrågornas kategorier.

Vem kom anmälan ifrån?	Vad anmäldes?	Utfall?
Professionella (lärare, sjukvård, socialtjänst)	Indikerade – oron stämmer överens med lagstiftning.	Ledde till utredning.
Offentligheten	Inte indikerade – oron stämmer inte överens med lagstiftning.	Ledde inte till utredning.
Närstående	Falsk – oron är gjord på tveklaktig grund.	Redan pågående utredning.
Barnen själva	(Ej aktuell)	(Ej aktuell)
Polis	(Ej aktuell)	(Ej aktuell)

Cocozza, Gustafsson och Sydsjö (2007) presenterade i studiens resultatdel att den största andelen anmälningar inkom från polisen med 35 procent. Den näst största gruppen var övriga professionella, där skolpersonal utgjorde 29 procent av anmälningarna. Bland orosanmälningarna som inkom blev 32 procent kategoriserade som inte indikerade och 68 procent indikerade, vidare framkom inga

falska rapporter. 46 procent av orosanmälningarna ledde inte till någon utredning, emellertid återaktualiserades 45 procent av barnen som orosanmäls 1998 under perioden mellan 1999 och 2003.

Anmälningar som inkom från professionella var den grupp som oftast ledde till utredning, samt den största gruppen där anmälningar kom in på nytt efter beslut att inte inleda utredning från socialtjänstens sida. Forskarna presenterade hur frekvensen av orosanmälningar föreföll stabil och jämn över tid i Sverige. I slutet av studien problematiserades barnens säkerhet och behovet av mer helhetsbaserad statistik belystes gällande vem som orosanmäler i Sverige. Statistiken skulle vidare kunna bidra till en överblick av eventuella lokala skillnader i landet avseende vem som anmäler och resultat av anmälningarna. Forskarna ställde sig även frågan om inte alla orosanmälningar borde leda till utredning, med hänsyn till hur stor andel avslagna orosanmälningar som återaktualiserats hos socialtjänsten inom en femårsperiod (Cocozza, Gustafsson och Sydsjö, 2007).

3.3 Kunskap om missförhållanden och rapporteringsprocessen

Dinehart och Kenny (2015) har publicerat en amerikansk kvantitativ enkätstudie, genomförd i Florida. Studiens syfte var att bedöma kunskapsläget och rapporteringspraxis bland förskollärare. Enkäten riktades till yrkesverksamma förskollärare och bestod av frågor gällande anmälningsprocessen, till vem en anmälan upprättas och upplevelsen av att vara anmälningskyldig. Studien besvarades av 137 förskollärare runt om i staten. I studien beskrevs hur det i Florida är obligatoriskt för förskollärare att genomföra 30 timmars utbildning gällande missförhållanden kring barn, och 80 procent av förskollärarna i studien hade genomgått utbildningen. Samtliga 50 stater i USA har lagstadgad anmälningsplikt, emellertid har endast 38 stater liknande krav som Florida gällande utbildning i ämnet.

Dinehart och Kenny (2015) fann att det trots krav på utbildning förelåg en rådande osäkerhet i rapporteringsprocessen och de juridiska konsekvenserna av att inte orosanmäla bland förskollärarna. En minoritet, tolv procent, hade egen erfarenhet av att orosanmäla en elev till myndighet. Vidare framgick det hur en majoritet av förskollärarna istället valde att rapportera eventuell oro till

skolledningen. Valet att inte orosanmäla till myndighet berodde primärt på rädslan att upprätta en falsk rapport, och även rädsla för att missförstå kulturella uppfostringsstrategier. Därefter följde rädslan för negativa konsekvenser till följd av en falsk eller inkomplett orosanmälan. Förskollärarna uppvisade en grundläggande kunskap kring missförhållanden och identifieringsstrategier, däremot uppvisades en omfattande osäkerhet kring lagliga konsekvenser av att inte orosanmäla. Mer än 50 procent saknade kunskap gällande att en utebliven orosanmälan kunde leda till bot eller frihetsberövning för den enskilde.

I Dinehart och Kenny (2015) studie presenterades scenariorågor i enkäten avseende barn som far illa, och förskollärarna skulle välja tillvägagångssätt. Endast en tredjedel eller färre uppgav att de skulle anmäla till ansvarig myndighet. Däremot uppgav minst 50 procent i de flesta scenarier att de skulle rapportera händelsen till skolans rektor. Även fast majoriteten oftast valde alternativet att inte anmäla oro till myndighet ansåg 96 procent att de som förskollärare skulle omfattas av anmälningsplikt. Forskarna belyste i sin slutsats att de flesta presenterade en relativt god kunskap gällande identifiering av missförhållanden, men att ytterligare fokus i utbildning borde läggas på den juridiska aspekten. Fokuset avsåg förtydligande att anmäla direkt till myndighet och konsekvenser som kan ske vid uteblivna anmälningar.

3.4 Lärares kunskap, attityder och inställningar

Abrahams, Casey och Daro (1992) har publicerat en amerikansk kvantitativ studie i samarbete med National Committee for Prevention of Child Abuse (NCPA) som framställt en omfattande nationell enkät. Syftet var att undersöka grundskollärares kunskaper, attityder och inställningar kring missförhållanden som rör barn, samt förebyggande åtgärder i arbetet. Studien lyfte enkätsvaren och problematiserade inkonsekvenser mellan skolors riktlinjer och praktiska arbete. Enkät svar inkom från 568 grundskolor i 40 skoldistrikt runt om USA. I skolorna valdes två slumpmässiga årskurser ut mellan årskurs 1 och 6, med mål att nå lärare inom samtliga valda årskurser.

Enkätsvaren som Abrahams, Casey och Daro (1992) presenterade visade att en majoritet av lärarna i studien hade fått minimal utbildning gällande hur de ska

identifiera, rapportera och ingripa när oro för ett barn föreligger. 49 procent av de svarande uppgav att arbetsplatsen erbjöd workshops i ämnen kring barnmisshandel och försummelse. Cirka 85 procent av nämnda workshops omfattade identifieringsstrategier, och 75 procent omfattade anmälningsskyldigheten och anmälningsprocessens svårigheter. Vidare uppgav enbart hälften av lärarna att skolan hade nedskrivna riktlinjer gällande tillvägagångssätt vid oro för barn. En majoritet av lärarna i studien, 74 procent, uppgav att de vid något tillfälle känt oro för en elev. Av dessa 74 procent hade 90 procent rapporterat oron, de flesta hade emellertid enbart rapporterat vidare till rektorn på skolan eller annan personal, och enbart 23 procent anmält direkt till ansvarig myndighet. Avsaknaden av kunskap presenterades som huvudsaklig orsak från lärarna till att orosanmälningar inte genomfördes. Vidare bedömdes anmälningsplikten betungande utifrån oro för att skada relationerna, föräldrar-lärare och lärare-barn. I studien framkom likheter bland lärare i samtliga stater gällande det preventiva arbetet i skolan. Däremot presenterades kontextuella skillnader mellan staterna gällande inställningen till kroppsbestraffning i skolan. Lärare i syd- och sydväststater var de som oftast svarade att kroppsbestraffning i skolan inte betraktades som ett problem.

Abrahams, Casey och Daro (1992) belyste i studien lärare som en av de viktigaste aktörerna för att förhindra att barn far illa. Lärarnas potential måste maximeras genom träningsprogram vilka kan ske individuellt på respektive skola eller i samarbete med andra samhällsaktörer. Dessa träningsprogram bör innehålla identifieringsstrategier och förtydliga plikten att rapportera *alla* barn som det finns oro för. Vidare bör programmen enligt forskarna innehålla tillvägagångssätt för att anmäla, metoder för att stötta barn och familjer och vikten av det preventiva arbetet.

3.5 Etiska dilemman vid orosanmälan

Feng et al. (2012) har publicerat en kvalitativ studie med syfte att beskriva de etiska dilemman och legala svårigheter som kan uppstå för anmälningsskyldiga professioner vid orosanmälan för ett barn i Taiwan. 18 enskilda intervjuer med olika anmälningsskyldiga professioner, vilka var, läkare, socialarbetare, sjuksköterskor och lärare ligger till grund för det empiriska materialet. Metoden som använts i studien var grounded theory (grundad teori). Forskarna

identifierade tre teman, vilka var *konflikter*, *tid* och *lagstiftning*. De två första temana, konflikt och tid, identifierades som försvårande omständigheter och det sista temat, lagstiftning, identifierades som en gynnande aspekt för de professionella.

Feng et al. (2012) uppmärksammade att de professionella ansåg att det inte fanns ett tydligt sätt att handla rätt för barnet, då det kulturella stigmat som drabbar anmälda familjer kan förvärra den ursprungliga situationen. Mediakontrollen och sekretessen i Taiwan beskrevs i studien som bristande och det kan lätt bli känt i ett samhälle, bland annat genom nyheter, vilka familjer som är under utredning. Offentliggörandet kunde enligt respondenterna ofta leda till förnedring och stigmatisering. Vetskapen om stigmat till följd av en orosanmälan förklarade flera professionella som en anledning till att vänta tills dess att de hade ett större underlag. Utifrån det samhälleliga offentliggörandet och stigmat som konsekvens, rådde en rädsla och ett restriktivt förhållningssätt hos anmälningsskyldiga professioner att orosanmäla barn. I forskarnas resultat presenterades hur det förelåg en osäkerhet hos professionella i studien gällande huruvida barnet skulle gynnas av en eventuell separation från sina föräldrar, om en sådan situation skulle uppstå. Forskarna fann att det restriktiva förhållningssättet kring orosanmälningar gällande barn som riskerar eller som far illa berodde på att den enskilda anmälningsskyldiga inte ville vara ansvariga för beslutet att splittra en familj.

Feng et al. (2012) beskrev hur det i Taiwan föreligger en tidsaspekt för anmälningsskyldigas upprättande av orosanmälningar. Tiden för att skicka in en orosanmälan till ansvarig myndighet är 24 timmar efter att oro för ett barn har uppstått. Tidsaspekten ansågs av de professionella hämma möjligheten att bilda sig en ordentlig uppfattning kring barnets situation. Lagstiftningen ansågs emellertid, trots tidsaspekten, som en tillflykt i den mening att professionella kunde hänvisa till den lagliga plikten i samtal med föräldrar till barn som orosanmäls. I studiens slutsats presenterades hur professionella ständigt försätts i etiskt svåra positioner när de väger barnets bästa och föräldrars rätt gentemot varandra. Forskarna föreslog ökade strukturer och mer kunskap för att anmälningsskyldiga professioner på bästa sätt ska kunna förhålla sig till anmälningsplikten de omfattas av, samt underlätta hantering av etiska svårigheter.

3.6 Sammanfattning och forskningens relevans

Den redovisade forskningen belyser flertalet anledningar till att det finns svårigheter i att förhålla sig till anmälningsplikten som professionell. Gemensamt för den amerikanska forskningen är bristen på kunskap avseende den juridiska kunskapen om anmälningsplikten vilket Dinehart och Kenny (2015) samt Abrahams, Casey och Daro (1992) belyser. Osäkerhet gällande tillvägagångssätt och svårigheter i att identifiera och uppmärksamma barn som far illa lyfts i forskning från samtliga länder. Det tycks även råda en samstämmighet i forskningen gällande den professionellas relation till barnen och familjerna och rädslan att påverka någon relation negativt till följd av att upprätta orosanmälan, någonting som Feng et al. (2012) och Backlund, Wiklund och Östberg (2012) framförallt belyser. Det föreligger kontextuella skillnader mellan forskningens olika ursprungsländer men flera gemensamma drag går att identifiera länderna emellan, gällande anmälningsplikt för professionella som möter barn i sitt arbete.

Barnkonventionen inkorporerades som svensk lag första januari 2020 (Arbetsmarknadsdepartementet, 2020). Innevarande studie önskar komplettera tidigare forskning genom att insamla information efter barnkonventionens nya juridiska status i Sverige. Till skillnad från majoriteten av den presenterade forskningen undersöker innevarande studie enbart lärare och inga ytterligare anmälningskyldiga professioner, vilket kan möjliggöra ett djupare perspektiv på den specifika professionens upplevelser. Övervägande för forskning på ämnet är att professioner som arbetar med barn under tolv år varit aktuell för forskning i högre utsträckning jämfört med äldre barn. Utifrån bristfälligt kunskapsläge avseende äldre barn har innevarande studie vidare undersökt lärare verksamma vid högstadiet.

4. Teoretiskt ramverk

I kapitlet nedan presenteras de teoretiska ramverk och perspektiv som genomgående använts i studien, vilka är - *Handlingsteori* och *Nyinstitutionalism*.

4.1 Berglinds handlingsteori

Berglinds (1995) handlingsteori grundas i ett hermeneutiskt synsätt, vilket betonar förståelsen som ideal för humanvetenskapen och lägger tonvikt på det mänskliga handlandet och människors avsikter. Enligt Johansson och Liedman (1993) går helheten före delarna inom hermeneutiken och intar sedermera ett holistiskt synsätt. Inom Berglinds (1995) handlingsteorin förefaller fokus på hur och varför människor handlar som de gör. Handlingsteorin söker ett helhetsperspektiv på förhållandet mellan samhälle och individer, och hur de påverkar varandra. Teorin undersöker vidare vad sociala handlingar består av, motiven bakom och inom vilka ramar handlingarna utspelar sig.

Handlingsteorin enligt Berglind (1995) behandlar komplexiteten i människors handlande avseende att *vilja* och att *kunna* handla. I vissa situationer kan människan veta att hen vill förändra någonting, men inte veta hur hen ska gå tillväga och därför avstå. Människan kan även befinna sig i en ambivalent sinnesstämning där hen både vill och samtidigt inte vill handla, och genom ambivalensen hamna i handlingsförlamning. Kunnandet utgår från människans egen förmåga i relation till kraven från omgivningen, och kunnandet förutsätter både yttre möjligheter och inre förmågor.

Kombinationen av att vilja och att kunna utgör handlandets villkor, och oförmågan till handlande beror generellt på *hinder*. Ett hinder är en aspekt vilken begränsar möjligheten att handla, alltså skiljer det sig från avsikt och motiv som snarare berör viljan att handla. Hinder kan vidare vara av både inre och yttre karaktär. Inre hinder omfattar exempelvis bristande förmåga, trötthet och karaktär, och yttre hinder omfattar exempelvis organisatoriska riktlinjer, personliga hinder och sociala normer. Hinder kan både vara tillfälliga och bestående, och kan påverkas av kontextuella omständigheter och förutsättningar (Berglind, 1995).

Berglinds (1995) handlingsteori beskriver relationer som hinder och möjligheter, och inom teorin är det viktigt att ta hänsyn till vilka avsikter och förväntningar de olika parterna i en relation har på varandra och relationen. När förväntningarna inte överensstämmer parterna emellan så kan konflikter och känslor av besvikelse uppstå. Organisatoriska ramar påverkar handlandet inom en organisation och inom organisationer finns ett *socialt system* som består av olika *positioner*, det vill säga yrkesroller. Alla positioner tillhör en *roll*, med olika förväntningar på sig - från sig själv, organisationen och omvärlden. När den enskildes förväntningarna på rollen motstrider övrigas förväntningar kan det uppstå en *rollkonflikt*. När den enskilde i sin roll bryter mot andras förväntningar kan hen drabbas av *sanktioner*, vilka kan beskrivas som reaktioner på oväntat agerande för omgivningen. Exempel på en sanktion kan vara ovänligt bemötande och misstro.

4.2 Nyinstitutionalismen

Nyinstitutionalismen fick sitt stora genomslag på 1970-talet genom en artikel publicerad av Meyer och Rowan. Teorin grenar sig ur den institutionella organisationsteorin, som ibland presenteras som ett av de mest inflytelserika perspektiven vid analys av människobehandlande organisationer (Johansson, 2015). Nyinstitutionalism har sin utgångspunkt i organisationssociologin och skiljer sig från de äldre teorierna inom det organisationssociologiska perspektivet. Till skillnad från de äldre teorierna fokuserar nyinstitutionalism inte enbart på rationella sidor av organisationer, utan fokuserar även på intressekonflikter som kan uppstå inom en organisation. När nyinstitutionalismen uppmärksammades i högre utsträckning på 1970-talet framträdde de moderna teorierna inom organisationsteorin, vilka sedermera är mer interaktionistiska än äldre perspektiv (Silverman, 1994).

Nyinstitutionalismen liknar systemteori på det sätt att organisationer betraktas som delar i ett komplext system, beroende av sin omvärld. Organisationer är beroende av rådande omgivningar både tekniskt, socialt och kulturellt (Johansson, 2015). Ansiktet utåt hos en organisation återspeglar främst de föreställningar som finns hos omgivningen, mer än organisationens faktiska dagliga verksamhet. Fenomenet kallas *löst kopplade system* (Meyer & Rowan, 1977). Inom skolans organisation befinner sig lärare i en position präglad av krav från olika aktörer -

kollegor, ledning, elever, vårdnadshavare och övriga samhället. Uppgifterna som lärare omfattas av präglas sedermera av hög komplexitet vilket kräver stort behov av situationsanpassning. Vidare innebär det att skolans dokument bör vara löst formulerade för att kunna situationsanpassas (Fredriksson, 2010).

Ett begrepp inom nyinstitutionalismen är *organisatoriska fält*. Organisatoriska fält inkluderar organisationer med gemensamma drag, som tenderar att likna varandra och i sällskap med varandra utgör en social miljö. Organisationer inom ett visst fält riskerar att förlora sin plats om de avviker för mycket från rådande normer inom fältet. Samtliga organisatoriska fält innehåller *isomorfismer*, institutionell likformning, som måste följas. De består av *tvångsmässig isomorfism* - offentliga beslut, lagar och regler, *mimetisk isomorfism* - organisationer försöka efterlikna framgångsrika organisationer inom fältet och *normativ isomorfism* - arbetsprocesserna blir mindre organisationsspecifika och mer förutsägbara på grund av professionalisering (DiMaggio & Powell, 1983).

Nyinstitutionalismen lägger stor betoning på att organisationer ska vara i samklang med omgivningen för att bevisa *legitimitet* samt erhålla legitimitet från omvärlden. Ledningen inom en organisation blir därför inte en självklar regent, utan makten villkoras av normer och värderingar i samhället. Statlig och kommunalpolitisk styrning kan komma att påverka hur en organisation uppträder. Organisationer inom ett fält kräver samordning, samarbete och samverkan, både internt och med andra organisationer (Johansson, 2015). Vid samverkan inom ett specifikt organisatoriskt fält där olika aktörer har ett och samma mål finns en *verksamhetsdomän*. De olika aktörerna kan ha skilda *domänspråk*, det vill säga olika uppfattningar om hur målet ska nås och vem som ska utföra vad. När det sker uppstår en *domänkonflikt*, till skillnad från situationer där de olika aktörerna är överens om hur målet ska nås. Då råder *domänkonsensus* (Grape, 2006).

Nyinstitutionalismens inflytande återfinns inom skolan. Under 1990-talet genomfördes stora förändringar inom skolans organisation och nya aktörer fick mer inflytande än tidigare. Vårdnadshavares och elevers ställning stärktes, och lärares horisontella autonomi försvagades. Elevers och vårdnadshavares ökade inflytande berodde främst på införandet av *marknadsmodellen*, då modellen gav ökad valmöjlighet primärt genom friskolereformen (Fredriksson, 2010).

4.3 Sammanfattning av teoretiskt ramverk

Berglinds (1995) handlingsteori tillsammans med nyinstitutionalismen ger verktyg för analys av det empiriska materialet kopplade till studiens syfte och frågeställningar. Handlingsteorin kan användas som verktyg vid analys av lärares upplevelser och erfarenheter i förhållande till anmälningsplikten och bistå i analysen om en lärare vill och kan orosanmäla vid oro för en elev. Ytterligare kan teorin användas vid analys av vilka inre och yttre hinder som möjligtvis kan påverka upprättandet av en orosanmälan. Nyinstitutionalismen kan på samma sätt användas som verktyg till analys för att undersöka lärarnas upplevelser i samverkan med socialtjänsten och kunskapsläget hos organisationen och professioner inom densamma.

Vid avgränsning av teoretiska ramverk behandlades ett flertal potentiella teorier för analys av empirin. Potentiella teorier som diskuterades var Goffmans dramaturgiska perspektiv och stämplingsteori. Berglinds handlingsteori och nyinstitutionalismen valdes sedermera utifrån teoriernas omfång, där stora delar av teorierna ansågs tillämpningsbara på den empiri som insamlats.

5. Metod och metodologiska överväganden

I kommande kapitel presenteras studiens tillvägagångssätt. Först presenteras val av metod, begränsningar, urval och tillvägagångssätt, för att följas av hur empirin analyserats. Kapitlet avslutas med en diskussion kring studiens tillförlitlighet och forskningsetiska överväganden.

5.1 Val av metod

Studien utgår från en kvalitativ metod vilken betraktas och framställs som kontextuell, till skillnad från andra forskningsmetoder som syftar till att undersöka fenomen utanför dess kontext (Justesen & Mik-Meyer, 2010; Kvale & Brinkmann, 2014). Kvalitativa forskningsmetoder lägger tonvikt på ord, individers uppfattning av den sociala verkligheten och bortser från att insamlad data ska kunna kvantifieras (Bryman, 2018). Metoden är flexibel och öppen, vilket lämpar sig väl för syften att utveckla kunskap eller få en djupare förståelse av ett fenomen (Jacobsen, 2012). I innevarande studie förefaller kvalitativ metod lämplig då fokus ligger på *hur* lärarna i studien upplever och beskriver sina erfarenheter om ämnet, och möjliggör för en djupare förståelse.

Metoden för insamling av empirin skedde via intervju, vilken är en av de två vanligaste metoderna inom samhällsvetenskapen (Eliasson, 2018). Intervju som metod lämpar sig för undersökande studier vars syfte är att undersöka hur människor uppfattar sin omvärld och fenomen i densamma. Metoden lämpar sig även väl när forskningsfrågan kan ställas med ordet *hur*, och forskningsämnet behandlar mänskliga erfarenheter. Det är i interaktionen mellan intervjuperson och intervjuare som kunskap skapas. Kunskapen finns inte som något redan givet, utan skapas i en aktiv process genom frågor och svar (Kvale & Brinkmann, 2014).

Intervjupersonerna i studien kommer härnäst kallas respondenter, vilka i forskningssammanhang enligt Jacobsen (2012) beskrivs som personer vilka innehar direkt kännedom om fenomenet som undersöks. I studiens resultat- och analysdel samt avslutande diskussion kommer begreppen respondent och lärare att

användas växelvis. Samtliga intervjuer var planerade att genomföras personligen, vilket möjliggör en personlig relation till respondenten och ett öppnare samtal. Dessutom möjliggörs att intervjuaren kan uppmärksamma kroppsspråk och ansiktsuttryck, vilket kan skapa en djupare förståelse för det som sägs (Jacobsen, 2012). Ursprungsplaneringen kunde dessvärre inte genomföras med hänsyn till Folkhälsomyndighetens (2020) rekommendationer om att begränsa social interaktion i samband med utbrottet av Covid-19. Vidare genomfördes tre intervjuer personligen och fyra via telefon. En fördel med telefonintervju är att frågor av känsligare kaliber lättare kan behandlas. Innevarande studie undersöker vidare ingen utsatt grupp, emellertid uppmärksammades att vissa frågor rörande respondentens kunskapsläge i ämnet kunde vara svåra att besvara. En telefonintervju kan vidare möjliggöra att respondenten vågar uttrycka sin osäkerhet i ämnet, vilket kan antas svårare i en personlig intervju (Bryman, 2018).

Vid val av intervjuplats krävs medvetenheten hos forskaren kring kontexteffekter. Kontexteffekt finns alltid, oavsett var intervjun tar plats. Intervjuer kan genomföras i en naturlig miljö för respondenten, vilket förefaller positivt i den bemärkelse att det ofta möjliggör en avslappnad situation och naturliga svar. Den naturliga miljön försvårar dock möjligheten att eliminera eventuella störningsmoment (Jacobsen, 2012). I studien har respondenterna som kunnat genomföra personliga intervjuer själva fått välja intervjuplats, för att möjliggöra en naturlig miljö. Att få naturliga och innerliga svar ansågs viktigare än att eliminera eventuella störningsmoment, som kunde tänkas uppstå vid intervjuplatsen som valdes, då studien förlitar sig på ärliga och genuina svar från respondenterna.

5.1.1 Metodologiska begränsningar

Intervju som metod för studien kan diskuteras och problematiseras utifrån de relativt begränsade erfarenheter av metoden som föreligger. Enligt Trost (2010) kan det finnas en fördel att vara två intervjuare vid tillfällen där osäkerhet kring metoden föreligger hos en eller båda intervjuare. Trots fördelen med två intervjuare har endast en intervjuare deltagit på respektive intervju. Valet grundades med hänsyn till respondenten och hans upplevelse, en intervjuare

valdes i förhoppning att minimera maktövertaget mellan intervjuare och respondent.

Studien präglas till följd av rådande samhällsrestriktioner i och med Covid-19 av två olika intervjumetoder, vilket kan komma att påverka studiens resultat. En telefonintervju möjliggör inte lika detaljrika beskrivningar som en personlig intervju, genom avsaknad av kroppsspråk och ansiktsuttryck (Kvale & Brinkmann, 2014). Vidare kunde eventuella störningsmoment vara svårare att eliminera vid telefonintervjuer, utifrån att miljön för intervju påverkades av respondentens praktiska möjligheter att ta emot samtal. Att studien bygger på två intervjuformer kan därigenom innebära att empirin från intervjuerna präglas och påverkas av den intervjumetod som var aktuell. Vid samtliga personliga intervjuer valde respondenterna att mötas på respektive arbetsplats. Miljön förefaller naturlig för respondenten, men kan innebära att deltagandet i studien blir känt för övriga kollegor, samt att intervjun påverkas av den dagliga driften. Eventuella störningar kan ha kommit att påverka flytet i intervjun, fokus hos respondenten och de svar som gavs. Utifrån de intervjuer som hölls upplevdes inga påfallande störningsmoment vilka kom att påverka samtalen oberoende av intervjumetod.

5.2 Urvalsprocess

Urvalsnivån för studien var målstyrd, vilket innebär att deltagare valdes utifrån studiens syfte och frågeställningar. Urvalsmetoden blev vidare kriteriestyrd, vilket innebär att deltagare som uppfyller valda kriterier väljs ut för medverkan (Bryman, 2018). Kriterier för innevarande studie var dels ett geografiskt kriterium samt att respondenterna skulle vara yrkesverksamma lärare på en kommunal skola vid årskurs 7–9. Ursprungsplanen var att begränsa urvalet till en och samma kommun, men på grund av bristande återkoppling vidgades det geografiska urvalskriteriet till att omfatta tre kommuner inom ett snävt geografiskt område i Västra Götalands län. Kommunerna skiljer sig emellertid i storlek, population och politiskt styre. Urvalsgruppen, lärare verksamma vid årskurs 7–9, valdes utifrån Socialstyrelsens (2019) information gällande att färre orosanmälningar upprättas till socialtjänsten från skolpersonal för denna åldersgrupp. Urvalet valdes ytterligare till följd av den begränsade andel forskning som återfanns avseende åldersgruppen.

37 skolrektorer kontaktades med förfrågan om formellt tillstånd för studien, varav elva rektorer gav samtycke till att lärare vid skolan kontaktades. Av de elva skolorna blev sju lärare vid fyra olika skolor aktuella för deltagande. Två av deltagande lärare förmedlades från tillfrågade rektorer, trots att sådan efterfrågan inte framkommit från författarna. De två rekryteringar som skedde från rektorerna kan ha påverkat urvalet på det sätt att ”exemplariska” lärare från skolan valts ut för eventuellt deltagande. Skolorna i studien påminner om varandra utifrån storlek och antal elever, samt att elevhälsoteam finns representerat på samtliga skolor. De sju respondenterna i studien arbetar på fyra olika kommunala grundskolor och har mellan 10 och 22 års yrkeserfarenhet inom läraryrket. Respondenterna har utbildat sig vid elva olika lärosäten, både inom och utanför Sverige. Bland de sju respondenterna förelåg olika vidareutbildningar och specialuppdrag, samt skilda erfarenheter i arbete med yngre respektive äldre elever.

Vid en större studie hade det varit av intresse att insamla information från skolor med olika huvudmän samt större geografisk variation för en jämförelsestudie. Det hade även varit en fördel att utifrån ett ytterligare målstyrt kriterium undersöka lärare med färre yrkesverksamma år.

5.3 Tillvägagångssätt

Inför intervjuerna utarbetades en intervjuguide (se bilaga 1) med teman och en del förutbestämda frågor, för att kunna säkerställa att intervjuerna behandlade syfte och frågeställningar. Tid för att ställa andrafrågor planerades in i den förväntade intervjutiden, vilket innebär att intervjuaren ställer följdfrågor till svaren som respondenten ger. Andrafrågor förutsätter ett aktivt lyssnande från intervjuarens sida och en bred förkunskap om forskningsämnet (Kvale & Brinkmann, 2014). Innan mötet med första respondenten testades intervjuguiden i form av en telefonbaserad pilotintervju. Syftet med en pilotintervju är att bekanta sig med miljön som respondenterna verkar inom, för att underlätta tolkning och förståelse för det som berättas (Trost, 2010). Pilotintervjun användes även för att klargöra eventuella värderande frågor, frågornas relevans med hänsyn till studiens syfte och frågeställningar, samt undersöka om den angivna tiden om 30–45 minuter för intervjuerna var korrekt. Pilotrespondenten arbetade med yngre barn än den grupp som undersökts i studien och vidare behandlades inte resultaten från pilotintervjun

som insamlat empiriskt material. Utifrån kommenterar från pilotintervjun ändrades ordningsföljden i intervjuguiden gällande de förutbestämda teman som skulle behandlas, för att möjliggöra ett naturligare samtalsflyt. Ytterligare gjordes korrigering i intervjuguiden genom att en fråga exkluderades.

Innan genomförandet av intervjuerna lades stort fokus på att insamla informerat samtycke. Respondenterna fick information om studiens syfte, samt vetskap om att deltagande i studien var frivilligt och kunde dras tillbaka när som helst under studiens gång. Vidare fick respondenterna information om konfidentialitet samt vilka som skulle komma få tillgång till studien innan och efter examination. Ett informerat samtycke är ett skydd både för deltagare och forskare (Kvale & Brinkmann, 2014). Innan respondenterna kontaktades skickades informationsbrev (se bilaga 2) till berörda skolrektorerna, där de godkände skolans deltagande och möjligheten att söka respondenter. Därpå skickades missivbrev och samtyckesblankett (se bilaga 3) samt informationsbrev till intresserade lärare för deltagande, för att i lugn och ro kunna läsa igenom och tänka över studien och eventuell medverkan.

Vid personliga intervjuer anmäldes närvaro vid expeditionen och syftet med besöket uppgavs. Vidare utelämnades inte information om vilken lärare som skulle intervjuas med hänsyn tagen till Vetenskapsrådets (2002) konfidentialitetskrav. Samtlig information för studien gick igenom i början av intervjuerna, varpå samtyckesblanketten skrevs under vid personliga intervjuer alternativt spelades muntligt samtycke in i början av telefonintervjuer. Den inledande genomgången hade till syfte att möjliggöra tillfälle för respondenterna att ställa frågor om studien samt bekräfta informerat samtycke. Samtliga sju respondenter tillfrågades och gav samtycke till att ljudupptagning skapades, vilket efterfrågades för att i största möjliga mån kunna återge utsagorna på ett korrekt och rättvist sätt vid transkribering. Vid personliga intervjuer användes röstinspelarfunktion på medverkandes författares telefon och vid telefonintervjuer användes applikationen CallU för att skapa ljudupptagning. Tiden för intervjuerna varierade mellan 25–50 minuter.

För att säkerställa att båda författare fick tillgång till samtlig information och var involverade i samtliga intervjuer har författaren som inte medverkat vid intervjun

fått transkribera. Transkribering möjliggör att bibehålla respondenternas formuleringar och uttryckssätt (Bryman, 2018). Ordagrann transkribering har skett på respektive författares privata dator, där följande markörer valts ut: icke-verbala signaler och ohörbart tal ([xx]), betoning (xx), stakning (xx-) och kort paus (...). För att i största möjliga mån efterleva den konfidentialitet som utlovats till respondenterna har inga transkriberingar av intervjuerna skrivits i dokument på nätet. Det transkriberade materialet dokumenterades i sedvanligt Word-dokument på respektive dator. Vid uteblivna delar av citat i resultat och analys har markören ([...]) används. Vid förtydligande av citat har markören ([xx]) använts, och förtydligande ord anges inom parentes.

5.4 Analyismetod

Vid analys av insamlade data valdes tematisk analys, vilket innebär att datan kodats och identifierats i olika teman. Tematisk analys är ett vanligt angreppssätt i kvalitativa studier, som hjälper forskaren att organisera insamlad empiri. Vid kvalitativa insamlingar, som i innevarande studie utgjorts av intervjuer, förekommer stor mängd ostrukturerat och varierat textmaterial i form av transkriberingar. Utan tydligt tillvägagångssätt föreligger det insamlade materialet svårt att analysera. Genom tematisk analys möjliggörs identifiering av återkommande fenomen eller uttalanden i materialet och på så sätt kan gemensamma upplevelser identifieras (Bryman, 2018).

Tematisk analys som metod saknar tydliga riktlinjer, men kan sammanfattas genom fyra huvudfaser vilka är läsa, koda, skriva och teoretisera (Tuckett, 2005). Innan en tematisk analys kan påbörjas måste forskaren bekanta sig med materialet, vilket i innevarande studie gjorts genom att upprepade gånger lyssna på inspelade intervjuer och ordagrann transkribera dem. Därefter har noggrann kodning och tematisering av det empiriska materialet genomförts, vilket möjliggjort god bekantskap med materialet, så som Kvale och Brinkmann (2014) beskriver som ett bra tillvägagångssätt. Kodning av det transkriberade materialet genomfördes tillsammans i ett Excel-dokument varpå en rad olika koder framkom, vilka färgkodades och sedan delades upp i fyra övergripande teman: *upplevelser*, *samverkan*, *kunskap* och *svårigheter*. Efter slutgiltig tematisering kopplades respondenternas utsagor till teorier.

Kvalitativ forskning söker generellt uppnå teoretisk mättnad, vilket innebär att forskaren på ett teoretiskt sätt fortsätter med sitt urval tills dess att inga nya eller relevanta data framkommer (Esaiasson et al., 2017). För att nå teoretisk mättnad ska relationerna mellan valda kategorier i den insamlade datan betraktas som etablerade och validerade (Bryman, 2018). I studien förelåg det på förhand en förväntning på hur många intervjuer som skulle kunna genomföras med hänsyn tagen till rådande tidsaspekt. Med hänsyn till de relativt få intervjuer som genomförts kan någon teoretisk mättnad inte anses uppnådd. Att studien inte uppnått teoretisk mättnad innebär att fler intervjuer skulle bidra till nya teman. Det kan tyckas godtyckligt att nöja sig med sju intervjuer, i vetskapen om att antalet är att betraktas som få. Emellertid har studiens syfte inte varit att kunna presentera ett omfattande perspektiv på ämnet som undersöks, utan snarare att synliggöra upplevelser som de lärare som intervjuats berättat om.

5.5 Studiens tillförlitlighet

Det råder motstridigheter gällande huruvida kvalitativ forskning bör bedömas med andra kriterier än den kvantitativa, då begreppen reliabilitet och validitet inte alltid betraktas som överförbara och relevanta till kvalitativ metod. Inom kvalitativ forskning förefaller begreppen *tillförlitlighet* och *äkthet/autenticitet* centrala i diskussionen avseende studien och bedömningen av densamma. Begreppen utgör alternativ till validitet och reliabilitet och innebörden av dessa (Bryman, 2018). Vid diskussion om studiens tillförlitlighet har de alternativa begreppen använts.

Tillförlitligheten kan bedömas med hjälp av fyra underkategorier - trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet och möjlighet att styrka och konfirmera. Trovärdighet och överförbarhet behandlar den interna respektive externa validiteten.

Trovärdigheten innebär vidare säkerställande av att forskning utförts i enlighet med rådande regler. Studiens resultat ska vidare rapporteras till dem som berörs inom den sociala verksamhet som studerats, för att bekräfta att studien presenterar verksamheten på ett rättvist sätt. Överförbarheten innebär vidare att studien ska vara transparent gällande kontexten informationen är insamlad i, genom att ha fylliga och täckande beskrivningar. Pålitlighet motsvarar den kvantitativa reliabiliteten, och uppnås genom att redogörelsen för studien är fullständig för samtliga faser av processen. Möjlighet att styrka och konfirmera innebär att det i

studien ska vara uppenbart att forskarens egna värderingar och åsikter inte vävts in i resultatet, och att forskaren agerat i god tro, utifrån insikten att någon objektivitet inom samhällsvetenskaplig forskning inte går att nå (Bryman, 2018). Tillförlitligheten i studien har försökt uppnås genom att följa forskningsetiska riktlinjer och noggrant kontextualisera samtliga uttalanden och citat från respondenterna. Vidare lades fokus på en omfattande metoddel och att upprepade gånger läsa igenom samtliga delar med nya ögon för att säkerställa att enbart respondenternas, och inte författarnas egna åsikter lyfts i resultatdelen.

Äkthet eller *autenticitet* belyser vikten av en rättvis bild av de åsikter och uppfattningar som respondenterna presenterade. Vidare belyses möjligheten för respondenten att gynnas av medverkan i studien och möjligheten för respondenten att få en bredare förståelse för hur andra personer som verkar i samma miljö upplever fenomenet (Bryman, 2018). Gällande studiens äkthet och autenticitet fanns en förhoppning att deltagandet skulle skapa möjlighet att lyfta upplevelser och dela åsikter. Vidare förelåg en förhoppning om att diskussioner och tankar som uppstått under deltagandets gång kan fortsätta på berörda arbetsplatser även efter studiens slut.

5.6 Forskningsetiska överväganden

Vetenskapsrådet har fastställt forskningsetiska principer som humanistiska och samhällsvetenskapliga forskare ska förhålla sig till. Det finns fyra huvudkrav vilka är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Informationskravet innebär att studiedeltagare ska få information om medverkan och villkor i studien. Information om frivilligt deltagande och rätten att avbryta sin medverkan ska presenteras (Vetenskapsrådet, 2002). Genom informationsbrev har samtliga respondenter fått information om studien, vilken även lyfts i början av respektive intervju för att i möjligaste mån säkerställa respondentens förståelse av informationen, samt ges möjlighet att ställa frågor.

Samtyckeskravet innebär att samtycke ska inhämtas från samtliga respondenter. Respondenterna ska vara medvetna om rätten att välja deltagandeform, samt kunna avbryta medverkan utan negativa påföljder. Respondenten får inte utsättas

för påverkan eller påtryckning. Vidare rekommenderas att deltagande parter får ta del av den färdiga studien efter dess avslut (Vetenskapsrådet, 2002). Vid samtliga intervjuer har respondenten skrivit på en samtyckesblankett alternativt givit muntligt samtycke, efter att studien presenterats och möjlighet till frågor givits. Innan intervjun gavs respondenterna återigen information om rätten att avbryta samt avböja deltagande. Samtliga respondenter och rektorer har efter examination erhållit ett exemplar av studien, vilket går i linje med god forskningsetik.

Konfidentialitetskravet innebär att respondenter ska ges största möjliga konfidentialitet, och deras personuppgifter ska förvaras så att inga obehöriga kan få tillgång till dem. Alla uppgifter ska avidentifieras på ett sätt som gör att enskilda respondenter inte kan identifieras av utomstående (Vetenskapsrådet, 2002). I studien har namn på respondenter ersatts med fiktiva namn och skolans namn samt kommunerna har inte angivits. Vidare har inga uppgifter som kan röja en respondents identitet tagits med i studien. Då respondenterna vid personliga intervjuer valde att genomföra intervjun på arbetsplatsen kan det tänkas att medverkan i studien blev känd av kollegor. Med hänsyn till att valet togs av respondenterna själva förväntas de veta att deras medverkan kan bli känd av andra på skolan.

Nyttjandekravet innebär att insamlade uppgifter och data endast får användas i ändamålsenligt forskningssyfte, och inte för kommersiellt bruk eller åtgärder som direkt påverkar den enskilda (Vetenskapsrådet, 2002). Insamlad information har enbart använts för att kunna besvara syfte och frågeställningar, och all information som inhämtats under studiens gång har makulerats efter examination och godkännande.

För att få tillgång till respondenterna i studien förutsattes först formellt tillstånd av respektive verksamhetschef, vilket i samtliga fall var rektorer. Ledare i en organisation kan komma att bli en *dörrvakt* (gate-keeper), vars inställning till studien eventuellt sprids till respondenter. Hur respondenterna förhåller sig till deltagande i studien kan färgas av dörrvaktens avsikter. Dörrvakten kan exempelvis reproducera sin inställning till deltagande eller påverka respondenternas svar för att få verksamheten att framstå i önskad riktning (Jacobsen, 2012).

I studien kan rektorerna på skolorna som kontaktades möjligen betraktas som dörrvakter då information om studien först skickades till dem i form av ett informationsbrev, med förfrågan att få kontakta lärare. Huruvida denna information nådde lärarna på respektive skola som kontaktades genom rektorerna kan inte verifieras. Flera skolrektorerna svarade på informationsutskicket med förklaringen att lärarna i nuläget inte hade tid. Huruvida denna information kom från lärarna själva eller som en uppfattning från rektorn går inte att fastställa. Rektorerna ansvarar sedermera för att skolans organisation styrs i den riktning att resurserna används på ett behovsprioriterat sätt (Skolinspektionen, 2019). Därav kan valet att avstå från deltagande betraktas som ett beslut utifrån lärarnas och elevernas bästa. Några av rektorerna som gav formellt tillstånd valde att själva presentera potentiella lärare till studien. Förmedlandet av lärare från rektorerna underlättade rekryteringsprocessen men kan problematiseras utifrån graden av frivilligt deltagande, samt utifrån tillförlitlighet med hänsyn till lojalitet för rektor och skola.

Utifrån rådande omständigheter i samhället i stort och de restriktioner som rådde under tiden för studien krävdes det att flertalet intervjuer genomfördes över telefon, och beslutet fattades med kort varsel. Vid de fyra intervjuer som genomfördes över telefon inhämtades muntligt samtycke, med hänsyn till att den samtyckesblankett som skulle undertecknas av respondenterna inte kunde skickas med post till följd av tidsaspekten. Ljudupptagningarna som spelats in vid intervjuerna förvarades fram till examination på telefonen som användes vid intervjun för att minimera risken att obehöriga kunde ta del av informationen.

6. Resultat och analys

Nedan presenteras studiens resultat och analys utifrån den insamlade empirin. Resultatet analyseras utifrån handlingsteori och nyinstitutionalism, samt något utifrån tidigare forskning. Resultat och analys presenteras i form av fyra underrubriker, vilka är *upplevelser kring anmälningsplikten*, *samverkan kring anmälningsplikten*, *kunskap om anmälningsplikten* och *svårigheter kring anmälningsplikten*. Underrubrikerna utgår från de fyra övergripande temana som framkommit genom den tematiska analysen.

6.1 Upplevelser kring anmälningsplikten

Gällande erfarenheter och upplevelser av att orosanmäla uppmärksammades skillnader mellan respondenterna. Vissa hade orosanmält flertalet gånger och kände sig säkra på processen, medan andra aldrig hade upprättat en orosanmälan. Oavsett erfarenhet framkom under samtliga intervjuer en positiv attityd gentemot anmälningsplikten som respondenterna omfattas av i yrkesutövningen. Att som lärare ha en lagstadgad plikt att anmäla oro upplevdes av samtliga respondenter som befogat med tanke på lärarens position i barnens liv och som en trygghet i lärarens eventuella handlande. Ytterligare upplevdes den lagstadgade skyldigheten som en ökad möjlighet till att orosanmälningar faktiskt gjordes i de fall det ansågs behövas. I linje med respondenterna i forskningsartikeln av Feng et al. (2012) kunde lagen enligt lärarna i innevarande studie betraktas som en tillflykt vid eventuella konflikter och svåra samtal, både med elever och vårdnadshavare. En respondent uttryckte tydligt hur den lagstadgade skyldigheten att anmäla är en trygghet i yrkesrollen.

Annars tror jag att många hade fegat ur, det finns ju många lagstiftningar som är lite luddigare [...] men de flesta backar ju i de flesta situationer där man riskerar någonting, som sitt eget skinn, även om det är sociala situationer. [...] Så ja det är definitivt bra att det finns ett lagstadgat krav, och det tror jag är bra att det backas upp av en organisation som gör att du ändå inte står ensam trots att ansvaret är ditt. (Markus)

Citatet går i linje med övriga respondenters utsagor, och det rådde en samstämmighet kring lärares lagstadgade plikt att orosanmäla. Respondenternas

utsagor överensstämmer med den amerikanska forskningen av Dinehart och Kenny (2015), där majoriteten av förskollärarna i studien uttryckte att de definitivt borde omfattas av anmälningsplikt. Den lagliga plikten och det ansvar som åläggs lärare i arbetet med barn kan utifrån Markus ovanstående citat förstås som en möjlighet till agerande. Inom Berglinds (1995) handlingsteori behövs både en vilja och ett kunnande för att en människa ska handla. Många möjliga inre hinder som exempelvis rädsla eller osäkerhet kan minimeras i och med att lagen tydliggör lärarens ansvar. En annan respondent uttryckte hur det inte spelar någon roll vad läraren i fråga tycker eller tänker om situationen. Finns oron så ska enligt lag en orosanmälan göras, och det möjliggörs i högre utsträckning till följd av lagstadgande. En förutsättning blir vidare att den initiala viljan att *se* problemet föreligger. Flera respondenter nämnde att relationen till eleven är av yttersta vikt för att få dem att öppna sig. Relationen med eleven upplevdes som en förutsättning för att kunna identifiera eventuell oro. Enligt flertalet respondenter innebar vidare relationen ett ansvar gällande vad som kan behöva göras om oro framkommer, vilket kan bli svårt i situationer där eleven berättar någonting i förtroende och ber läraren inte meddela vårdnadshavare om vad som sagts. Samtliga lärare som berörde ämnet var emellertid överens om att den lagliga plikten att orosanmäla sedermera trumfades den unges önskan om att inte vidarebefordra informationen.

Marie upplevde att flertalet elever kunde ha svårt att lita på vuxna på grund av tidigare erfarenheter av att elevens problematik gått obemärkt förbi och att det därför är av stor vikt att läraren vågar lyssna och fråga.

Det uppfattar man många gånger att när de berättar såna saker så är det ju någon form av rop på hjälp. Men så händer ingenting och det görs liksom gång på gång, så de tappar ju förtroendet för både socialen och alltså alla vuxna, lärare och så också. De känner ju, hallå nu berättade jag det här för dig, varför händer det ingenting?

Fler lärare med Marie upplevde att det ibland kunde finnas vissa svårigheter i att uppmärksamma elevens signaler när de mår dåligt, och att det kunde medföra konsekvenser i form av tappat förtroende för vuxenvärlden. När läraren eller andra vuxna missar elevens signaler kan elevens förtroende successivt tappas. Utifrån Berglinds (1995) handlingsteori kan oförmågan att uppmärksamma eleven förstås som ett inre hinder, till följd av bristande förmåga hos den vuxna. Det

fortsatta arbetet mellan lärare och elev kan försvåras av elevens tidigare erfarenheter, där vuxna på grund av inre hinder inte lyckats uppmärksamma elevens behov. Berglind belyser vidare hur hinder kan vara tillfälliga eller bestående, vilket kan förstås som att elevens bristande förtroende inte behöver vara något bestående utan kan återupprättas i mötet med en lärare som lyckas identifiera och bemöta elevens signaler. Ett fenomen som emellertid var lättare att uppmärksamma föreföll bli hög frånvaro, där samtliga kommuner och skolor hade tydliga rutiner för när en orosanmälan till följd av frånvaro skulle upprättas. Procenthalten som uppställts för att vidta åtgärder vid frånvaro varierade vidare mellan skolorna. Problematik avseende hög frånvaro kunde enligt flera respondenter vara lättare att orosanmäla då det ofta kunde betraktas problematiskt även från vårdnadshavarens sida.

Att skolan och lärare frekvent kontaktar vårdnadshavare för att skapa dialog kring elevens frånvaro upplevdes sedermera inte som något problem, och samtliga skolor förhöll sig till ett liknande arbetssätt. Enligt Johansson (2015) ska organisationer enligt nyinstitutionalismen vara i samklang med omgivningen för att erhålla legitimitet. Arbetssättet kan utifrån Johanssons (2015) beskrivning betraktas som att skolorna söker erhålla legitimitet från omgivningen genom att förhålla sig till frånvaro bland eleverna på liknande sätt. Oro för frånvaro väckte enligt respondenterna inte några starka känslor då elevens vårdnadshavare ofta också ville att eleven skulle vara i skolan. Patrik uttryckte följande: "Ingen blir arg, alla förstår". Oro gällande hög frånvaro innebar enligt respondenterna att det oftast fanns en vårdnadshavare som också försökte få eleven till skolan, vidare kunde skolan och vårdnadshavaren arbeta i allians med varandra, vilket Patriks utsaga belyste. Respondenterna som samtalade kring frånvaro menade att det inte upplevs som samma sak att orosanmäla till följd av hög frånvaro jämfört med andra typer av oro, som exempelvis bristande föräldraförmåga.

Det framkom under en intervju att den strikta rutin som idag råder kring arbetet med frånvaro endast pågått i några år. Rutinerna kan emellertid förstås utifrån marknadsmodellens införande i skolorna. Fredriksson (2010) belyser hur marknadsmodellen stärkt vårdnadshavarens ställning i skolan och hur lärarnas horisontella autonomi försvagats sedan införandet. Att skolorna nu arbetar med en rutin som stärker de förväntningarna som vårdnadshavare kanske generellt har på

skolan, att det ska handla om utbildning vilket förutsätter att eleven är i skolan, kan bidra till att skolan får ökad legitimitet från vårdnadshavarens sida. Inom Berglinds (1995) handlingsteori kan relationer agera som hinder, och utifrån teorin kan läraren antas befinna sig i en position, och en roll, som omvärlden har olika förväntningar på. Flera respondenter vilka hade erfarenhet av arbete med yngre barn nämnde att mötet med vårdnadshavare sker i högre utsträckning i det arbetet. Vidare kan det innebära att de förväntningar som finns på lärare som arbetar med yngre barn kan skilja sig från de förväntningar som finns på högstadielärare. En lärare som möter elevens vårdnadshavare på ett mer konsekvent sätt vid exempelvis inskolning, lämning och hämtning kan förväntas "lägga sig i" mer och svara för en mer omfattande omsorg av barnet, jämfört med lärare som primärt träffar eleven i det dagliga arbetet. Högstadielärare upplevdes, av respondenterna, i högre utsträckning förväntas arbeta med barnens lärande och utveckling genom att fokusera på läroplaner och betygskriterier, vilket vidare kan tolkas som att omsorgen av barnet från vårdnadshavare och samhällets sida betraktas som mindre primärt. Eventuell oro för ett barn kan även förväntas redan vara anmäld av lärare vid tidigare årskurser, vilket kan anses problematiskt i och med att barn och ungas situation kan ändras drastiskt.

Uppdraget och rollen som lärare vid högstadiet var enligt respondenterna lika mångtydigt och komplext som uppdraget vid yngre åldrar, men fokus från samhället och omvärlden skjuts emellertid till att omfatta utbildning och uppfyllande av studieresultat. Respondenterna uttryckte inga tvivel avseende vikten av omsorg för eleverna och flertalet uttryckte relationsskapande som det absolut viktigaste i arbetet, vilket Niklas bekräftade med sitt uttalande: "Det viktiga handlar liksom om att man uppmärksammar, och att man bekräftar bekymret hos barnet". Niklas utsaga, som belyser vikten av bekräftelse, återfanns bland flertalet respondenter vilka underströk att det är upp till läraren själv att komma eleven nära, och att det måste finnas en ömsesidig respekt hos eleven och lärare för att relationen såväl som undervisningen ska fungera.

Vid samtal kring relationen mellan lärare och elev ledde samtalet ofta vidare till att beröra vad lärarens uppdrag och roll egentligen är, och flera respondenter upplevde hur uppdraget och dess omfattning var svårdefinierade.

Man ser dem bara om man vill se dem. [...] Man måste bekymra sig och man måste ställa frågor. Jag tror ofta det är upp till läraren, det pratas väldigt mycket om liksom kuratorer, att lärare ska ägna sig åt undervisning. Jag tror att det kanske inte är jättebra. [...] Om jag däremot säger att nu går du [eleven] till kuratorn och pratar, så gör de inte alltid det.

(Patrik)

Patriks citat belyser lärarens många uppdrag och vikten av en nära och god kontakt till eleverna. Lärarna är som tidigare presenterats i studiens inledning en vuxen på barnens största arena. Vidare förefaller möjligheten att bekräfta och uppmärksamma barnen stor för lärarna. Patrik uttryckte att elever som ombeds söka kontakt med kurator inte alltid väljer att göra det. Berglinds (1995) handlingsteori beskriver hur relationer kan fungera som både möjlighet och hinder. Patrik och flertalet andra respondenter uttryckte att relationen samt omsorgen till eleven var av största vikt, och den relation som uppstår mellan elev och lärare kan utifrån handlingsteorin betraktas som en möjlighet till handlande. Relationen möjliggör att lärare kan få vetskap om elevens välmående och icke-välmående och kan agera utifrån det. Respondenterna uttryckte även att de ofta hade en god relation lärarkollegor emellan på skolan och även till elevhälsoteam, vilket vidare bidrog till att det var lätt för läraren att få stöd och hjälp i svåra frågor som berörde eleverna. De kollegiala relationerna kan därav också ses som en möjlighet till handlande enligt Berglinds (1995) handlingsteori. Den relation som emellertid kan se som försvårande är när eleven förväntas uppsöka och skapa relation med annan profession på skolan som eleven inte alltid möter i lika stor utsträckning. Även om läraren har en god relation med både elev och elevhälsoteam, garanterar inte det att eleven kan skapa en god kontakt med övriga professioner i elevhälsoteamet på skolan.

Sammanfattningsvis upplevde samtliga respondenter att anmälningsplikten de omfattas av var någonting bra, som de kunde luta sig mot i yrkesutövandet om ett barn far eller riskeras fara illa. Centralt för att kunna uppmärksamma eventuella missförhållanden och oro bland eleverna var enligt respondenterna goda relationer med eleverna. Relationen med elev och vårdnadshavare var en faktor som samtliga respondenter lyfte var av yttersta vikt. Det förelåg emellertid en upplevelse om att signaler från eleverna kunde vara svåra att uppfatta, med undantag för hög frånvaro, där samtliga skolor hade riktlinjer vilket ansågs

underlätta processen för orosanmälan. Lärarna upplevde vidare en skillnad mellan förväntningar på uppdraget från vårdnadshavare och samhälle vid arbete med olika åldersgrupper, och att fokus på högstadiet avser kunskapsförberedande arbete i större utsträckning än sociala frågor som rör elevens välmående.

Vid frågan om det fanns något ytterligare stöd från arbetsplatsen som lärarna skulle önska för att känna sig säkrare i sin anmälningsplikt gavs flertalet olika svar. Flera kände att de inte önskade något ytterligare stöd, medan andra kände att det framförallt var samverkan med socialtjänsten som skulle behöva förbättras för att underlätta lärarens plikt att orosanmäla.

6.2 Samverkan kring anmälningsplikten

Enligt respondenterna förelåg god samverkan lärarkollegor emellan samt med elevhälsoteam, biträdande rektor och rektor på skolorna. Samtliga upplevde att skolorna hade välfungerande elevhälsoteam, med skolsköterska, kurator, skolpsykolog och specialpedagoger. Vissa skolor hade även socialpedagoger och studievägledare i elevhälsoteamen. Respondenterna uttryckte vidare att det är lätt att be om hjälp, och att det fanns gott om utrymme att lyfta frågor och problem i arbetslagen. Utöver skolans interna samverkan tillfrågades lärarna hur samverkan med socialtjänsten fungerade, varpå samtliga uppvisade ett relativt gott förtroende för socialtjänsten. Flera menade att intentionen hos socialtjänsten var god, men de upplevde att en tung arbetsbelastning från socialtjänstens sida försvårade ett smidigt samarbete. De flesta lärarna uttryckte förståelse för socialtjänstens arbete och dess känsliga karaktär. Erik beskrev sitt förtroende för socialtjänsten följande:

... Men det är väl, ja, högt [...] Det är många supersvåra situationer där det är svårt att göra rätt och det har jag respekt för. Intentionerna är bra, och det kanske är huvudsaken. Det är inte alltid det är lätt att som myndighet lägga sig i och göra bra saker.

Eriks beskrivning av sitt förtroende för socialtjänsten kan utifrån Berglinds (1995) handlingsteori tolkas som att socialtjänstens handlande påverkas av olika hinder. Det finns vilja och goda avsikter för att handla men att kunna agera på ett bra sätt försvåras av hindret som Erik uttrycker, att det är svårt att lägga sig i. Hindret kan delvis tänkas grunda sig i den självbestämmanderätt som anges i socialtjänstlagens 1 kap. 1§ tredje stycket, vilket förhindrar att socialtjänsten *lägger sig i* mer

än vårdnadshavarna samtycker till, vilket flera lärare uttryckte sig kritiskt till. Riktlinjer och lagar i en organisation beskrivs enligt DiMaggio och Powell (1983) inom nyinstitutionalismen som tvångsmässiga isomorfismer. De tvångsmässiga isomorfismer som råder inom socialtjänsten innebär att myndigheten ska klargöra om en utredning för ett barn ska öppnas. Om det däremot kommer leda till insats är primärt upp till vårdnadshavarna, med hänsyn till frivillighetsrekvisitet. Flera lärare uttryckte en önskan om en lägre tröskel till de tvångsmässiga insatserna och större konsekvenser om vårdnadshavare avstår insats som rekommenderats från socialtjänsten. Innehållet i socialtjänstlagen som socialtjänsten ska förhålla sig till och de möjligheter som myndigheten kan tillhandahålla kan skilja sig från det lärarna önskar. Skillnader i tillvägagångssätt samverkande organisationer emellan benämns enligt Grape (2006) inom nyinstitutionalismen som domänkonflikt. Skolans önskan utifrån lärarnas utsagor var lägre trösklar för de tvingande åtgärderna. Flera lärare närmade sig omedelbart omhändertagande samt tvångslagar, medan socialtjänsten förutsätter fullständig frivillighet i nästintill alla situationer. Skola och socialtjänst kan emellertid ha olika uppfattningar och tillvägagångssätt för att nå det gemensamma målet och hamnar därav i domänkonflikt.

Handläggningstid var det som de flesta respondenter reagerat på som en svårighet i samverkan med socialtjänsten, och menade att tiden det tar att göra en utredning kan innebära stora konsekvenser för eleven i fråga. Niklas uttryckte följande:

I barnens värld, i ungdomarnas värld, så är en månad *jättelång tid*. Och då kan problematiken antingen ha blivit mycket bättre förhoppningsvis eller att det då har förvärrats till någonting ännu sämre.

En månad är som Niklas uttryckte väldigt lång tid för en högstadielev. Socialtjänsten ska, som angivits i avsnittet om den fördjupade kontexten, vid beslut om att påbörja en utredning bedriva utredningen skyndsamt. Det förefaller emellertid svårt att fastslå om processen är att betraktas som tillräckligt skyndsamt för den som utredningen berör. En utredning vilken syftar till att klargöra om stöd eller insats anses behövlig, kan väcka många känslor för dem som är aktuella för en sådan utredning. Vidare kan tidsaspekten tänkas betungande och handläggningstiden förefaller vara av avsevärd vikt för att minska eventuellt obehag. Andra lärare uttryckte under intervjuerna att oron för eleven består efter

en orosanmälan gjorts, och det är svårt att veta vad som händer från socialtjänstens sida. Då socialtjänst och skola båda arbetar för barnets bästa kan de anses tillhöra samma organisatoriska fält, vilket enligt DiMaggio och Powell (1983) är ett centralt begrepp inom nyinstitutionalismen. Vidare tillhör socialtjänst och skola vid samverkan det som Grape (2006) benämner som samma verksamhetsdomän. Oenigheten mellan skola och socialtjänst gällande handläggningstiden och insatser kan därför utifrån nyinstitutionalismen betraktas som en domänkonflikt, då det råder olika uppfattningar om vad de olika parterna ska göra och framförallt inom vilken tidsram det ska göras. Socialtjänsten förhåller sig till tidsaspekten som tydliggörs genom socialtjänstlagen 11 kap. 1–2§ medan lärarna som träffar eleverna dagligen och har en relation med dem ser att den utdragna tiden och bristen på insats missgynnar eleverna.

Flertalet lärare i studien upplevde känslan av att socialtjänsten inte gör mer än att prata med berörd familj och att det nästintill aldrig leder till någon insats, vilket alltid uttrycktes vara förhoppningen från lärarnas sida.

Jag tror aldrig att under mina [antal] år, och då har det varit väldigt väldigt speciella fall och orosanmälningar, men vad jag minns så tror jag aldrig att det har blivit någon insats mer än att socialen har kontaktat familjen och kanske- ja men det har de väl, det kanske de måste göra, eller? (Marie)

Maries citat belyser uppfattningen att socialtjänstens inblandning sällan leder till insats, vilken återfanns hos flera andra respondenter i studien. Marie var en av lärarna som hade erfarenhet från läraryrket i flertalet kommuner och belyste hur kommunala skillnader i samverkan med socialtjänsten särskiljer sig, men gemensamt för samtliga kommuner var att det var svårt att få insats. Flera instämde med Maries uttalande om att återkoppling och gensvar från socialtjänsten skilde sig märkbart mellan olika kommuner. Vidare presenterades kommunala skillnader från de lärarna som arbetade på mindre orter avseende att alla känner alla, vilket kunde försvåra processen vid en orosanmälan. En lärare i studien nämnde specifikt hur hon möter vårdnadshavare i matbutiken, och för henne var mötet med familjer på fritiden inget problem men kunde tänkas försvårande för någon som inte uttryckte den trygghet i sin yrkesroll som respondenten gjorde.

Både skolans och socialtjänstens kommunala skillnader kan analyseras utifrån nyinstitutionalism. Inom teorin beskrivs enligt Johansson (2015) hur den politiska styrningen inom en kommun kan villkora värderingar och beteenden i de kommunala organisationerna. Flera lärare hade erfarenhet av arbete i flera kommuner och kunde beskriva att skolans verksamhet påverkades av kommunens ekonomi och fokus, bland annat genom resurser i skolan. Det framkom under intervjuerna skillnader avseende möjlighet till samverkan och samarbete med andra samhällsaktörer utöver socialtjänsten, utifrån bland annat kommunens storlek. Vissa lärare uppvisade ett välfungerande system där skolan, polis, fältgrupp och fritidsgård arbetade tillsammans, medan andra inte nämnde några samverkansaktörer utöver socialtjänsten. Även här går det att se kommunala skillnader, vilka kan antas påverkas av kommunens storlek, budget och fokusfrågor.

Behovet av en nära och personlig socialtjänst framkom i flera intervjuer. Marie beskrev situationen i sin kommun följande; "Det har jag saknat jättelänge, tätare samarbete mellan socialtjänst, skola och polis, att det liksom finns ett naturligt nätverk". Önskan som Marie uttryckte kan förstås utifrån det som Grape (2006) benämner inom nyinstitutionalismen som verksamhetsdomän. En verksamhetsdomän innehåller aktörer som alla tillhör samma organisatoriska fält och strävar mot ett gemensamt mål genom att samverka med varandra, vilket skulle kunna möjliggöra det naturliga nätverk som Marie efterfrågar. Önskan om ett närmare samarbete med socialtjänsten återkom i flertalet utsagor. I sin roll som lärare och vid frågan om samverkan med socialtjänsten uttryckte Sara följande:

Nu är det ju mycket som brister i och med att vi har sekretess mellan socialtjänsten och skolan och det ställer ju naturligtvis till det på olika sätt. Där känner jag att man skulle kanske ha några uppföljningsmöten. För jag blir lämnad ensam med eleven, eftersom jag av olika skäl inte kan få återkopplingen från socialtjänsten [...] Så något form av stöd kring att jag ska känna mig trygg att elevens välmående blir omhändertaget.

Lärarnas ovanstående citat går i linje med Backlund, Wiklund och Östbergs (2012) forskning som belyser behovet av en nära relation till socialtjänsten. Bristande återkoppling presenterades i forskarnas rapport som den primära anledningen till misstro gentemot socialtjänsten, vilket även Sara i innevarande studie belyste med citatet ovan. Vidare kan lärarnas utsagor utifrån Berglinds

(1995) handlingsteori förstås som att lärarna upplevde att ett yttre hinder i form av organisatoriska ramverk föreligger hos socialtjänsten, i form av sekretess som förhindrar samverkan med skolan i den grad som respondenterna ansåg behövas. Sekretessen som socialtjänsten omfattas av omöjliggör att den enskilde läraren tillåts få insyn i ärendet som hen lämnat över till myndigheten. Den bristande insynen innebär vidare osäkerhet och fortsatt oro i det fortlöpande arbetet med eleven. Elevens situation och eventuella förbättringar som kan ske genom orosanmälan är inget läraren tillåts ta del av i form av handfast information från socialtjänsten.

Svårigheten i att veta hur det kommer gå för en elev, och den misstro för socialtjänsten som råder på grund av bristande återkoppling, kan möjligtvis påverka viljan att upprätta ytterligare orosanmälningar i framtiden från läraren. Å ena sidan finns viljan där, då det finns en förhoppning att eleven ska få det bättre vilket samtliga respondenter i studien uttryckt vid upprepade tillfällen. Å andra sidan kan erfarenheter av socialtjänstens samverkanssvårigheter till följd av omfattande sekretessregler sätta stopp om läraren känner att det ändå inte kommer göra någon skillnad. Känslan av att socialtjänsten inte tar vid och möjliggör för insatser kan sedermera riskera en ökning av interna rapporteringar inom skolan vilket Dinehart och Kennys (2015) belyser i sin forskning, och istället för att oron anmäls till ansvarig myndighet fastnar oron och ansvaret på skolan och dess personal. Ambivalens i att vilja handla kan enligt Berglind (1995) leda till handlingsförlamning, vilket i innevarande studie skulle leda till anmälningssvikt. En lärare belyste hur en orosanmälan kan tänkas utebli trots att det finns grunder till att upprätta en anmälan vilket styrker ambivalensen och risk för anmälningssvikt.

Två av respondenterna, som arbetade på olika skolor inom samma kommun, berättade om tidigare erfarenheter med socialtjänsten där samverkan inte fungerat. I båda fallen var problemet att lärarna fick uppfattningen att socialtjänsten tog föräldrarnas perspektiv istället för att höra barnets upplevelse, och att det skapades en "vi mot dem"-situation utan att det var lärarnas mening. Förhoppningen om att skola och socialtjänst skulle hjälpas åt i situationen uppnåddes inte, en lärare uttryckte följande:

[...] vi hade möte med socialtjänsten, och det vi kände vid mötet var att vi upplevde att de inte trodde på det vår elev berättade så det blev lite att de stöttade föräldrarna mycket. Och vi kände att vi stod på elevens sida och det blev lite- ja det blev inte så bra tycker jag [...] Nej så det var väl sådär just det mötet med socialtjänsten. (Sofie)

Förhoppningen som Sofie berättade om, att skola och socialtjänst skulle verka tillsammans för att underlätta den rådande situationen, överensstämmer med det som Socialstyrelsen (2004) belyser är av största vikt för att socialtjänsten ska kunna uppfylla sitt uppdrag att arbeta för barns trygghet. Motstridigheten som belyses i Sofies citat gällande hur den enskilde handläggaren agerat i situationen och hur hen borde gått tillväga i möte med familjen kan kopplas till det Grape (2006) benämner som domänkonflikt. Sofies upplevelse och tydliga ställningstagande för eleven i fråga överensstämde inte med handläggarens positionering, trots att myndigheterna verkar inom samma organisatoriska fält och arbetar för barnets bästa. Det kan vidare bidra till att socialtjänsten tappar legitimitet från skolans sida i form av den enskilde lärarens upplevelse, då de inte agerat i samklang med lärarens förväntningar, vilket enligt Johansson (2015) inom nyinstitutionalismen är en förutsättning för legitimitet.

Patrik berättade om en upplevelse liknande Sofies och uttryckte: “Jag fick liksom känslan av att i slutändan blev socialen och föräldrarna mot mig i högre utsträckning än vad jag tycker att de borde ha blivit”. Misstron för socialtjänsten som vid flertalet intervjuer uttryckts och som Sofie och Patrik givit exempel på kan förstås utifrån Berglinds (1995) handlingsteori. Enligt teorin kan individer i en organisation drabbas av så kallade sanktioner när de frångår de förväntningar som ålagts rollen. Lärarna i studiens förväntningar på socialtjänsten är att de ska hjälpa barnet och utgå från barnets bästa i alla situationer som rör barnet, vilket även går i linje med socialtjänstens uppdrag. I ovanstående fall har emellertid den enskilde handläggaren inte handlat i linje med de förväntningar som fanns på hen och dennes roll. Sanktioner i form av misstro från omvärlden kan drabba dels den enskilde handläggaren, dels myndigheten i stort avseende framtida samverkan.

Samverkan mellan skola och socialtjänst kunde även enligt några av lärarna påverkas negativt av att det kändes som att socialtjänsten, och även övriga

samhälle, ibland tillskrev skolan för stort ansvar. Niklas beskrev känslan av socialtjänstens och samhällets höga förväntningar på skolan:

Det är väldigt lätt att liksom fokusera så mycket i samhället att det är skolans ansvar. Skolans, skolans, skolans, skolans, skolans. Och vi gör och gör och gör, men man kan inte göra mer än sitt bästa. Och jag tänker att, vad är alternativet då?

Niklas utsaga går i linje med flera andra respondenters uppfattningar om utomståendes förväntningar. Uttalandet kan utifrån Berglinds (1995) handlingsteori förstås som rollkonflikter. Rollkonflikter uppstår när ens egna förväntningar på positionen inte helt överensstämmer med övriga aktörers förväntningar, samt förväntningar från samhället i stort. Niklas uttryckte att de förväntningar som finns på skolan och lärare var mer omfattande än vad skolan och den enskilde läraren ibland kan göra. Vidare upplevde Sara att socialtjänst och skola ibland hade obefogat höga förväntningar på varandra, och att det inte alltid fanns så mycket kunskap om varandras fält. Sara uttryckte följande:

Jag tycker att socialtjänsten ska ta ett större [ansvar] och de tycker att skolan ska ta ett större. Och det tror jag till stor beror på att man inte har koll på varandras verksamheter, vilket man naturligtvis inte kan ha fullt ut. Så jag tror att de tycker att vi borde ta större del i detta. Och det kan ju bli en frustration ibland när man tänker, men lasta inte över allting på skolan. Vi kan inte det här som ni kan.

Citatet kan förstås utifrån nyinstitutionalismens begrepp domänspråk. Respektive organisation besitter olika uppfattningar om hur ärenden ska skötas och delas upp mellan samverkande verksamheter (Grape 2006). Lärarnas uttalanden påvisar att skola och socialtjänst har olika uppfattningar om vem som ska göra vad.

Domänkonflikten som råder mellan socialtjänst och skola kan antas bero på att båda organisationerna präglas av löst kopplade system, vilket Meyer och Rowan (1977) beskriver som att verksamheter ger sken av ett arbete som inte alltid stämmer överens med vad som de facto sker. För att en domänkonsensus ska kunna möjliggöras uttrycks ett behov av mer kunskap om respektive verksamhet och ett tätare samarbete dem emellan, någonting som respondenterna i studien efterfrågat.

Sammanfattningsvis upplevdes det kollegiala samarbetet på skolan fungera väl för samtliga respondenter. Vid oro för ett barn ansågs det vara lätt att få hjälp på

skolan och finna stöd i elevhälsoteamet. Lärarna presenterade stor förståelse för socialtjänstens arbete men det förelåg en viss misstro baserad på tidigare erfarenheter, utifrån att en orosanmälan sällan upplevdes leda till insats. Lärarna uttryckte även kommunala skillnader och bristande kunskap om varandras fält vid samverkan med socialtjänsten. Bristande återkoppling och lång handläggningstid ansågs vidare vara försvårande, samt den rådande sekretess mellan verksamheterna som ledde till att kontakten blev en envägskommunikation. Lärarna i studien kände ofta att de blev lämnade ensamma med eleven.

6.3 Kunskap om anmälningsplikten

Utifrån avsaknaden av en enhetlig definition av vad det de facto innebär att ett barn far illa ombads samtliga respondenter beskriva sin egen uppfattning av begreppets innebörd. Vid transkribering av intervjuerna uppmärksammades att frågan kring vad det innebär att "fara illa" var den fråga där respondenterna tog längst betänketid innan de svarade. Samtliga respondenter menade, efter betänketid, att ett barn som far illa är ett barn som inte får ett eller flera behov tillgodosett, vilket kunde te sig olika. Lärarna nämnde vidare hög frånvaro, skärmberoende, misshandel samt bristande omsorg och hygien som exempel på några aspekter vilka kunde avse att barnet far illa. Flera uttryckte viss förvåning över att det inte fanns en enhetlig definition för begreppet och ansåg att en tydlig definition hade gjort den lagliga plikten mindre godtycklig. I enlighet med Backlund, Wiklund och Östbergs (2012) forskning återfanns i innevarande studie en viss osäkerhet bland lärarna kring tillvägagångssätt och vad som ska anmälas, även om samtliga skolor hade riktlinjer.

Flertalet respondenter uppgav att de inte erhållit någon utbildning om anmälningsplikten i sin grundutbildning när de studerade till lärare, och av de respondenter som kunde minnas att de tagit upp ämnet presenterades den delen av utbildningen som knapphändig. Flera respondenter uttryckte frustration över bristen i grundutbildningen, då kunskapen ansågs vara en förutsättning för att vara redo för yrkets många utmaningar. Sara belyste att som lärare förefaller erfarenheten viktigare och mer central än den kunskap som givits vid lärosätet, och erfarenhet presenterades som synonym till kunskap. Sara uttalade sig på följande sätt:

Vi lever i ett mer och mer komplext samhälle med olika saker som påverkar barn i synnerhet, så det är nog ganska viktigt egentligen att universiteten som ger lärarutbildningarna kanske tittar lite mer på hur gör vi med de här grejerna? [...] Alltså skyldigheter och rättigheter. Det tror jag är viktigt, för då känner man sig ju trygg när man kommer ut liksom.

Saras uttalande kan förstås utifrån det som Berglind (1995) beskriver och benämner som sociala system inom en organisation, där organisatoriska ramverk påverkar organisationens handlande och sedermera positionerna inom organisationen. Organisationens ramar påverkas av förväntningar från omgivningen, och att lärarutbildningens primära fokus faller på att förbereda för pedagogiskt och kunskapsutvecklande arbete förefaller naturligt. Omgivningens förväntningar på sociala frågor som rör barn kan antas vara mindre primärt och därför inte centralt i lärarutbildningen. När Niklas fick frågan gällande vilken kunskap han erhållit under lärarutbildningen gällande oro kring barn svarade han "Lärarutbildningen är dålig. Det är inte fokuserat någonting på det som faktiskt borde vara en del av lärarutbildningen, garanterat". Niklas fortsatte även samtalet med att han uppfattade att nyanställda lärare samt lärarstudenter får ett "duktigt wake-up call" när de börjar sin anställning eller praktik. Det "wake-up call" som beskrevs tolkades framförallt beröra sociala frågor kring barn, hur oro kan uppmärksammas och hur viktig relationen med eleven är. Upplevelsen var att många aldrig reflekterat över hur mycket oro och problemlösning som ingår i lärararbetet och att utbildningen inte förberett lärarna för den delen av arbetet.

Utifrån Niklas uttalande, och flertalet andra respondenternas upplevelser, förekom uppfattningen att grundutbildningen för lärare inte belyser och arbetar med sociala frågor i tillräcklig utsträckning, om ens överhuvudtaget. Det förefaller sedermera problematiskt utifrån respondenternas utsagor att den kunskap som ges från grundutbildningen inte möjliggör en bredare kunskapsbas att stå på inför kommande yrkesuppdrag. Vid flertalet intervjuer uppgavs att det ibland handlar om magkänsla för att identifiera och agera på oro. Vidare förutsätts primärt erfarenhet men även ytterligare kunskap för att på ett tryggt sätt våga agera på magkänslan. Utan erfarenhet och kunskap riskeras magkänslan endast förbli en känsla istället för att känslan genererar till handling i form av en orosanmälan.

Draget till sin spets kan bristen på kunskap i kombination med avsaknad av erfarenhet leda till anmälningssvikt.

Gemensamt för samtlig forskning som presenterats är att okunskap gällande anmälningsskyldiga professioner, och anses vara en av de största anledningarna till uteblivna orosanmälningar. I innevarande studie presenterades av en övervägande majoritet av lärarna en bild som överensstämmer med den tidigare forskningen gällande viss osäkerhet avseende identifieringsstrategier. En respondent uttryckte följande:

Utan det som har varit svårt det är ju när det är väldigt luddig oro. De gångerna är det svårt för då vet man inte när man känner att det här är inte okej. Men jag kan inte säga varför men man känner det och flera lärare känner det. Man känner i hela kroppen att det här är någonting som inte funkar men man kan inte se vad det är. (Patrik)

Patriks citat belyser en svårighet som återgivits av flera lärare i studien.

Svårigheten att definiera vad som utlöst känslan av oro beskrevs flertalet gånger som någonting som kan försvåra valet att orosanmäla. Den luddiga oron beskrivs vidare som en anledning till att orosanmälan kan stoppas hos rektor, med hänsyn till bristen av handfast information om anledningen till oron. En lärare beskrev att anledningen till att färre elever anmäls bland årskurs 7–9 antagligen är att det är mycket svårare att uppmärksamma och identifiera de elever som mår dåligt. I Abrahams, Casey och Daros (1992) samt Dinehart och Kennys (2015) forskning beskrivs en omfattande svårighet hos anmälningsskyldiga professioner i att identifiera och benämna oro, framförallt gällande försummelse. Patriks uttalande går i linje med forskarnas fynd att det kan vara svårt att identifiera och benämna oro. Den luddiga oron som beskrevs är svår att definiera och identifiera för den enskilde läraren, och därav svår att ta vidare. Utifrån Berglinds (1995) handlingsteori kan bristande förmåga agera som ett inre hinder, och den diffusa oron som respondenten ovan nämner kan utifrån teorin påverka lärares och rektors möjlighet att handla. Avsikten finns där, i och med att läraren bryr sig och vill agera, men osäkerheten i vad hen ska gå på blir ett hinder som står i vägen för att läraren ska kunna handla.

Riktlinjer framstod som förekommande på samtliga skolor, men kunskapen kring dem varierade. Framförallt tre lärare vid två olika skolor utmärkte sig genom att

belysa levande och välstrukturerade riktlinjer, väl anpassade för det praktiska arbetet.

Vi är väldigt duktiga på att relationsskapa på den här skolan vilket gör att jag har god koll på dem [eleverna] och då har jag ju också det uppdraget att är det någon som inte mår bra av någon orsak så behöver jag ta tag i det. Och då har jag också elevhälsan i ryggen.

(Sara)

Saras citat visar en trygghet i yrkesrollen. Hon upplevdes säker på sin egen förmåga, rådande riktlinjer på skolan, samt stödet hon kunde få från elevhälsan vid behov. Samtliga av respondenterna bekräftade under intervjuerna att det fanns riktlinjer på skolan gällande anmälningssplikten och tillvägagångssätt, men det var inte samtliga som kunde återge dess fulla innehåll. Saras förväntningar på sin roll som lärare överensstämde med de förväntningar som förelåg från organisationens riktlinjer. Saras utsaga illustrerar en trygghet i tillhörande position. I Berglinds (1995) handlingsteori beskrivs potentiella rollkonflikter uppstå när egna förväntningar motstrider omgivningens förväntningar, och den trygghet som Saras utstrålade i sin lärarroll förebygger sådan rollkonflikt som kan uppstå enligt teorin.

Flera lärare beskrev hur det säkert fanns nedskrivna rutiner på skolan, men att det inte var någonting levande. Gällande frågan avseende skolans riktlinjer uttryckte Erik "Inte specifikt, men det ingår ju säkert i-, de har en guide som man kanske får till sig som nyanställd". Det förelåg visst tvivel från lärarna gällande innehållet av nedskrivna riktlinjer gällande arbetet med anmälningssplikten. Erik efterfrågade vidare inget ytterligare stöd i sitt arbete i frågan kring anmälningssplikten, trots visst tvivel om vad rådande riktlinjer på skolan angav i de skriftliga dokumenten. Det går vidare att fundera över vilken roll riktlinjer de facto har i skolans dagliga verksamhet, när bristen på kunskap om dess innehåll inte upplevs som ett problem hos vissa lärare. Riktlinjernas roll i skolan kan utifrån nyinstitutionalismen förstås som normativa isomorfier, vilket DiMaggio och Powell (1983) beskriver som att verksamheter som liknar varandra blir mer och mer förutsägbara. Utifrån den vetenskapen är det befogat att samtliga skolor har nedskrivna riktlinjer kring anmälningssplikten, då det organisatoriskt förutsätts att det är någonting som ska finnas för samtliga skolor. Genom att leva upp till organisatoriska förväntningar erhåller skolorna legitimitet hos varandra och omgivningen.

Att sagda riktlinjer, som Erik påpekade, inte är någonting levande och sedermera inte alltid kan efterlevas kan kopplas till Meyer och Rowans (1977) begrepp löst kopplade system. Utifrån betraktas och upplevs policys och riktlinjer inom skolan som någonting viktigt och framträdande, men de återspeglas inte alltid i den faktiska dagliga verksamheten. Det kan framstå problematiskt om de nedskrivna riktlinjerna ger mer legitimitet till verksamheten än att sagda riktlinjer de facto följs. Samtidigt kan de lösa rutinerna enligt Fredriksson (2010) betraktas som nödvändiga, utifrån lärarens komplexa arbetsuppgifter då rutinerna ska kunna situations- och individanpassas. Lärarna i studien som uttryckte att riktlinjer och dokument inte föreföll levande avseende anmälningsplikten uttryckte vidare ingen större osäkerhet i processen vid en orosanmälan. Oberoende av levande riktlinjer uttryckte samtliga respondenter i studien att vid oro för ett barn kände de sig trygga med det kollegiala stödet från övriga lärarkollegor samt elevhälsoteam och rektor för att kunna upprätta en orosanmälan. Tryggheten som beskrevs tolkades bero mer på erfarenhet och relationer än riktlinjerna.

Under några få intervjuer berördes ämnet att barnkonventionen blivit svensk lag den första januari 2020 och hur det kunnat komma att påverka skolans arbete gällande barns rättigheter. Konventionen är som känt en ny lag och det kunde sedermera inte påvisas att konventionens nya juridiska status ännu påverkat skolans arbete eller riktlinjer. Vidare kan det inte uteslutas att konventionen kommer att påverka framtida arbete, men för tiden då empirin insamlades föreföll inga nya arbetssätt införda. Lärarna som kom att beröra ämnet kunde dock styrka att skolan samtalat kring den nya juridiska statusen men ännu inte kommit att arbeta med den i någon ytterligare utsträckning.

Sammanfattningsvis uppgav respondenterna flertalet faktorer som kunde indikera att ett barn far illa. Samtliga respondenter upplevde att lärarutbildningen gav obefintlig eller bristfällig kunskap gällande sociala frågor om barn och anmälningsplikten, och det var istället erfarenhet och magkänsla som lärarna fick förlita sig på i kombination av det kollegiala stödet. Även om majoriteten av lärarna i studien uttryckte en säkerhet kring anmälningspliktens innebörd förekom vissa svårigheter i att identifiera och precisera oro, vilket kunde påverka möjligheten till agerande.

6.4 Svårigheter kring anmälningsplikten

Det framkom tidigt under samtliga intervjuer att skolorna hade nedskrivna riktlinjer runt sitt arbete kring anmälningsplikten. Det framkom att i samtliga fall var rektor alternativt biträdande rektor den person som ansvarade och undertecknade orosanmälningarna från skolan. Att rektor alternativt biträdande rektor enligt rutin var den person som gick vidare med anmälan ansågs av samtliga lärare i studien som bra, då det möjliggjorde en fortsatt god relation med elev och vårdnadshavare i det dagliga arbetet. Det förelåg emellertid erfarenheter från tidigare arbetsplatser hos respondenterna där rutinen ansågs vara försvårande till följd av svagt intresse för sociala frågor från rektors sida. Framförallt en respondent uttryckte en farhåga för att oron stoppas hos rektor, vilket vidare beskrevs som en känsla av maktlöshet. Huruvida oron bekräftades eller förkastades berodde på rektorns arbetsbelastning samt engagemang för dessa frågor. Marie uttryckte känslan av maktlöshet och lärarens många uppdrag på följande sätt:

Jag ska villigt erkänna jag har flera flera gånger varit på väg ifrån skolans värld just på grund av man känner sig maktlös. [...] Som lärare måste man hela tiden förhålla sig till läroplanerna, kursplanerna och betygs-blablabla och man ser att men herregud den här ungdomen den är så trasig så det finns liksom ingen rimlig chans att jag ska kunna jobba med de där bitarna.

Citatet ovan belyser komplexiteten som återfinns i lärarens uppdrag. Samtliga lärare uttryckte en enorm omsorg och respekt för sina elever, och viljan att göra gott både för elevens utbildning och sociala liv. Även Markus beskrev en känsla av maktlöshet, framförallt inom arbetslaget, och den ofta förekommande känslan av att socialtjänsten inte gör någonting. Vidare beskrevs känslan av att orosanmälan snarare fungerar som en formalitet, och att det ändå ligger på skolan att fortsätta arbetet med eleven då återkoppling från socialtjänsten anses bristande och insatserna ansågs få. Markus upplevde att de riktlinjer och rutiner som förelåg på den skola han arbetar på var väletablerade och välfungerande, men trots riktlinjer och rutiner förelåg svårigheter kring arbetet med anmälningsplikten. Respondenternas utsagor om maktlöshet kan utifrån Berglinds (1995) handlingsteori betraktas som yttre hinder. I lärarnas utsagor är det inte karaktären hos den enskilde läraren eller bristande förmåga som gör att det blir svårt att

handla. Det rör sig emellertid om påfrestningar utifrån som ger en känsla av maktlöshet och bidrar till känslan att det kanske inte spelar någon roll hur eller att läraren handlar. Lärarnas upplevelser av maktlöshet kan vidare påverka huruvida en orosanmälan för ett barn upprättas eller inte. En närmare socialtjänst som efterfrågats och som presenterats under tidigare tema om samverkan kan vidare tänkas minimera det yttre hinder som respondenternas utsagor vittnar om.

Känsla av maktlöshet förelåg ytterligare i lärarnas utsagor avseende socialtjänstens möjligheter, eller snarare bristen på möjligheter, till att ingripa när oro för ett barn förelåg. När en orosanmälan inkommer till socialtjänsten bygger eventuella insatser enligt socialtjänstlagen 1 kap. 1§ tredje stycket på självbestämmande. Avsaknaden av tvångsåtgärder var någonting som problematiseras under vissa intervjuer, då läraren kunde känna att det fortlöpande arbetet med eleven fortfarande låg hos skolan när insats från socialtjänsten avböjdes av vårdnadshavare. En lärare berättade hur ansvaret för både elevens välmående och sociala liv i stor utsträckning åläggs skolan, samtidigt som läraren ska möjliggöra att eleven uppfyller kunskapskraven. Önskad samverkan mellan skola och socialtjänst ansågs försvåras om inte samtycke från vårdnadshavare förelåg och insats godkändes, och socialtjänsten fortsatte enbart finnas kvar i periferin.

Majoriteten av lärarna kunde ange olika anledningar till anmälningssvikt. Förutom känslan av att ingenting ändå skulle hända var även en förekommande anledning att det rådde en rädsla för att det skulle bli värre för eleven. Flertalet respondenter illustrerade hur en mängd olika anledningar kan ligga till grund för att en orosanmälan inte når hela vägen till socialtjänsten. Dels presenterades en rädsla för att vårdnadshavare skulle bestraffa barnet för att ha avslöjat hemsituationen i skolan, eller att barnet själv uttryckte en oro för att det skulle bli värre om situationen anmäldes till socialtjänsten. En respondent uppgav även ledningen på skolan som en anledning till anmälningssvikt, och att det i vissa fall kan anses att skolan får ett bättre rykte desto färre anmälningar som sker. DiMaggio och Powell (1983) beskriver den mimetiska isomorfismen inom nyinstitutionalismen som att verksamheter försöker likna andra framgångsrika verksamheter inom samma fält. Om få upprättade orosmälningar likställs med framgång inom fältet riskeras utsatta elever förbises och fara mer illa. I och med marknadsmodellens inflytande

har vårdnadshavare givits en förstärkt position gentemot skolan (Fredriksson, 2010). Den påtryckning som uttrycktes kan komma från skolans ledning, i att undvika orosanmälningar i förhoppning att utåt sett presentera skolan som bättre, kan riskeras förekomma i högre utsträckning i och med marknadsmodellen och vårdnadshavarnas förstärkta position i form av valmöjligheter. Draget till sin spets kan lärarnas befogade oro för en elev stoppas av ledningen i förhoppningen att locka till sig fler elever och vårdnadshavare till skolan.

Ytterligare anledning till anmälningssvikt som framkom under intervjuerna var att lärarens oro i första hand ofta togs upp med kollegor i arbetslaget, och om oron inte bekräftades från övriga lärare kunde den släppas. Två lärare menade dock att om en oro finns så görs alltid en orosanmälan förr eller senare, och flera uttryckte att det blir lättare och lättare att ta besluten med åren till följd av erfarenhet.

Erfarenheten har lärt mig att lägga mig i. Under många år avvaktade man gärna, man tänkte att det skulle lösa sig. Men nu, minsta lilla grej, man lägger sig i. Annars gräver man en grop för sig själv. (Markus)

Markus citat belyser vikten av yrkeserfarenhet för att finna trygghet i att fatta beslutet att gå vidare med den oro som upplevs. Erfarenheten förefaller vidare minimera de svårigheter som kan komma att uppstå, och blir av stor vikt i arbetet med äldre barn vars problematik upplevdes svårare att uppmärksamma av lärarna i studien. Äldre barn kan välja att skydda sina vårdnadshavare i högre utsträckning jämfört med yngre barn och lär sig att upprätthålla den fasad som krävs för att ingen vuxen på skolan ska misstänka någonting. Utifrån Berglinds (1995) handlingsteori kan relation fungera som hinder. Relationen mellan elev och vårdnadshavare kan sedermera bli ett hinder i arbetet mellan lärare och elev, då eleven inte tillåter visa hela sig själv. Att eleven väljer att skydda sin vårdnadshavare utgör ett hinder för läraren att kunna uppfatta och vidarebefordra oron, då de har svårt att över huvud taget upptäcka den. Markus uttryckte emellertid att även om äldre barn tenderar att skydda sina vårdnadshavare så är det alltid värt att fråga.

Vid kännedom att en elev var aktuell hos socialtjänsten uttryckte sig tre av respondenterna gällande den uppgiftsskyldighet de även omfattas av enligt socialtjänstlagen 14 kap. 1§. Respondenterna var medvetna om att de skulle lämna

ytterligare information till socialtjänsten, men saknade möjligheten att i gensvar erhålla information om eleven. Sara beskrev situationen följande: “Nu gör vi en orosanmälan till, för det händer ingenting, det ett stort mörkt hål emellan oss”. Citatet belyser en svårighet i kontakt med socialtjänsten som går i linje med övriga respondenters utsagor, även bland dem som inte nämnde uppgiftsskyldigheten. Kontakten med socialtjänsten tenderar att bli en envägskommunikation.

Trots de svårigheter som presenterats förelåg en stor förståelse från lärarnas sida gällande vilken möjlighet de har att påverka elevernas liv genom en orosanmälan eller en utebliven anmälan. Även om de flesta respondenterna kunde se anledningar till att en orosanmälan inte görs, var samtliga överens om att en utebliven anmälan kunde leda till betungande konsekvenser för eleven i fråga. De flesta uttryckte att en utebliven anmälan kunde leda till att problematiken avsevärt förvärrades för barnet. En ytterligare konsekvens som nämndes var att barnets förtroende för skolan och för vuxenvärlden kunde förstöras, om barnet lämnades med känslan av att någon såg men ingen gjorde någonting. Patrik uttryckte att vid valet att inte upprätta en orosanmälan efter upplevd oro står läraren som ansvarig om barnets situation förvärras, då möjligheten att ingripa hade funnits men inte tagits. Det Patrik uttryckte kan förstås utifrån Berglinds (1995) handlingsteori, där det beskrivs hur en rollkonflikt kan uppstå om ett agerande inte överensstämmer med det som förväntas. I fallet avseende att inte upprätta en orosanmälan trots oro beskrivs en situation där läraren eventuellt handlar emot sina egna förväntningar på rollen. Läraren kan därav drabbas av sanktioner som dåligt samvete och brist på tilltro till sin egen förmåga. Sanktionen drabbar den enskilde läraren men i fallet som beskrivs åläggs dessutom sanktionen från den enskilde läraren själv. Till skillnad från tidigare forskning förelåg inget fokus från lärarna i studien på vilka ytterligare konsekvenser en eventuell anmälan eller brist på anmälan kunde innebära för den enskilda läraren, utan samtliga lade fokus på konsekvenser som avsåg elevens välmående och bristen därav.

Sammanfattningsvis upplevde vissa respondenter att rektorns engagemang för sociala frågor kunde ha betydelse för hur skolan arbetar med anmälningsplikten. En försvårande omständighet kunde vara om rektorn hade för mycket på sitt bord

eller visade svagt intresse. Det uttrycktes vidare att orosanmälan ibland fungerade som enbart en formalitet, då upplevelsen var att det ändå inte hände någonting från socialtjänstens sida. Ansvaret hamnade således på skolan oavsett om en orosanmälan gjordes eller inte. Lärarna i studien upplevde att de handlade i linje med anmälningsplikten, men att arbetet för elevens välmående försvårades i och med socialtjänstlagens frivillighetsrekvisit. Anledningar till anmälningssvikt kunde vara rädslan för att göra det värre för eleven genom att orosanmäla. Dessutom föreföll åldersgruppen mer censurerade jämfört med yngre barn vilket ibland försvårade möjligheten att uppmärksamma missförhållanden. Även fast respondenterna kunde uppge svårigheter i samband med oro för en elev var samtliga överens om att elevens välmående ska sättas i främsta rummet.

7. Avslutande diskussion

I studiens avslutande kapitel presenteras diskussion avseende metod, studiens resultat och analys samt förslag på vidare forskning och förslag på förbättringsarbeten i ämnet.

7.1 Metoddiskussion

Syftet med studien var att undersöka erfarenheter och kunskaper hos grundskollärare vid årskurs 7–9 gällande anmälningsplikten som lärare juridiskt omfattas av. Ytterligare fokus låg på lärarens upplevelser kring när och hur en orosanmälan görs i yrkesutförandet med hänsyn till eventuella svårigheter i kontakt med socialtjänsten. Genom att använda en kvalitativ metod i form av intervjuer har studiens syfte och frågeställningar att undersöka lärarnas egna upplevelser sökt tillgodoses. Intervjuerna präglades trots förutbestämda teman och stöd i intervjuguide av många fria berättelser där lärarna som medverkade fick möjlighet att dela med sig av sin erfarenhet och kunskap. Tillvägagångssättet att genomföra samtliga sju intervjuer personligen föreföll inte genomförbart utifrån samhälleliga restriktioner till följd av Covid-19 avseende att begränsa social interaktion och personliga möten. Studien präglas sedermera av två intervjuformer, telefon och personliga intervjuer. Valet att fortgå med två olika intervjumetoder kan emellertid komma att påverka studiens resultat, utifrån intervjumethodernas styrkor och svagheter. Genom ordagranna transkriberingar och aktivt lyssnande under intervjuerna har författarna sökt behandla intervjuerna på likartat sätt oberoende av intervjumetod. I studiens resultatdel har utsagor från samtliga respondenter presenterats, och oberoende av intervjumodell upplevdes det empiriska materialet informativt och innehållande respondenternas egna upplevelser och uppfattningar. Det ursprungliga urvalskriteriet gällande att samtliga deltagare skulle arbeta på skolor inom samma kommun, föreföll inte genomförbart efter bristande återkoppling från rektorer i kommunen. Vidare har lärare från tre kommuner presenterats i studien vilka skiljer sig i storlek, population och politisk styrning, vilket kan komma att påverka studiens resultat utifrån möjligheten till resurser.

7.2 Diskussion av resultat och analys

I ljuset av den mediala rapporteringen och de studiebesök som genomfördes under hösten 2019 föreföll det valda ämnet enligt oss viktigt att undersöka. I bakgrunden och avsnittet gällande fördjupad kontext beskrevs den mycket omfattande tid barnen spenderar i skolan, utifrån rådande skolplikt. I ljuset av barnkonventionens nya juridiska status och anmälningsplikts långa tradition i Sverige föreligger emellertid ett stort, gemensamt samhällsansvar för att säkerställa barns rättigheter.

Lärarna i studien belyste att det stora samhällsansvaret för barns rättigheter och trygghet i många fall helt åläggs skolan och lärarna. Det stora upplevda ansvaret kan problematiseras då lärarna omöjligt kan bedriva ett arbete som kräver samverkan från olika aktörer med olika kunskapsbaser på egen hand. Skolan må vara den plats där barn och unga spenderar majoriteten av sin tid utanför hemmet, men det föreligger sedermera begränsningar för vad skolan och lärarna ensamma kan göra. Skolan och lärarna har det yttersta ansvaret för elevernas utbildning, men det är socialnämnden som har det yttersta ansvaret för att barns trygghet och rättigheter säkerställs. Utifrån resultatet i studien uppfattade vi behovet av en nära socialtjänst som en förutsättning för att arbetet med eleven i skolan ska kunna bedrivas på ett utvecklingsfokuserat sätt. En lärare nämnde att skolan inte har den omfattande kunskap om sociala frågor i samma utsträckning som socialtjänsten, och därför behöver samverkan fungera för att alla barns rättigheter ska kunna beaktas.

Vid läsning av äldre forskning uppmärksammades faktorer som kändes relevanta även idag, vilket sedan bekräftades av den empiri som insamlades i studien. Abrahams, Casey och Daros forskning som publicerades redan 1992 uppvisade liknande svårigheter med identifieringsstrategier och bristande grundutbildning som lärarna i vår studie presenterade. Att forskning från så tidigt som 1992 presenterar resultat som kan bekräftas idag, 28 år senare, kan problematiseras utifrån hur mycket som egentligen hänt på fältet de senaste årtiondena. Med hänsyn till mängden forskning som påvisat brister i utbildning, identifieringsstrategier och samverkan med ansvariga myndigheter borde det gå att påvisa större förändringar och fler förbättringsåtgärder än vi kunnat finna i vår studie. I och med att Sverige tidigt ratificerat barnkonventionen har svenska staten ålagt ett

löfte att arbeta för barns rättigheter i en vidare utsträckning, vilket enligt oss borde innebära att den forskning som påvisat brister borde tas på allvar. Det återfanns emellertid inga häpnadsväckande skillnader mellan internationell och nationell forskning, samt innevarande studie. Det faktum att den geografiska och tidsbundna kontexten inte var slående stor kan bland annat problematiseras utifrån att USA enligt Plan International (2020) är det enda landet i världen som inte har ratificerat barnkonventionen. Sverige har vidare bedrivit ett långvarigt arbete med barnkonventionen, men vårt resultat uppvisar liknande svårigheter gällande huruvida anmälningspliktiga professioner lyckas säkerställa barn och ungas rättigheter. Lärarna i vår studie lyfte samma identifieringssvårigheter som återfinns i tidigare forskning från samtliga länder, vilket kan tänkas beror på att barn och unga som önskar skydda sina vårdnadshavare och medvetet döljer en del av sig själva är svåra att uppmärksamma oavsett statens inställning till barn och barns rättigheter.

I innevarande studie presenterades från respondenterna tydligt hur det är upp till läraren och andra vuxna att våga lyssna och fråga barn och unga. Lärarna uttryckte hur oro för en elev ofta genererar en magkänsla och ett obehag i kroppen, vilken inte alltid är lätt att agera på när eleven i fråga inte sänder tydliga signaler. Erfarenhet gjorde det lättare att agera och lyftes som synonymt till kunskap av respondenterna, vilket kan problematiseras utifrån att alla lärare, oavsett yrkeserfarenhet, är anmälningskyldiga och bör känna sig trygga i att agera i enlighet med plikten.

Upplevelsen som framkommit i studien gällande lärarnas känsla av att socialtjänsten inte gör någonting går i linje med Coccozza, Gustafsson och Sydsjös (2007) forskningsslutsats, där forskarna menar att alla orosanmälningar borde utredas med hänsyn till hur många avslagna anmälningar som återaktualiseras. Forskarna belyste vidare kommunala skillnader och menade därav att Sverige behöver mer samlad statistik över samtliga kommuners inkomna orosanmälningar. Flera lärare i vår studie upplevde att samverkansfunktionen beror på vilken kommun läraren arbetar inom samt vilken handläggare på socialtjänsten som blir aktuell, och att det som i alla verksamheter ibland kan vara fel personer på fel plats. Den kommunala påverkan på hur samverkan med socialtjänsten fungerar och skolans resurser kan ses som problematiskt då barns potentiella

missförhållanden inte enbart beror på boendekontexten. Faktumet att ett barn bor i ett resursstarkt område, en storstad eller en mindre förort borde aldrig påverka deras möjlighet att bli uppmärksammade, sedda och hjälpta. Insatser och socialt stöd uppgavs av lärarna i vår studie variera inom en kommun eller mellan kommuner och det kan vidare påverka barn och ungas möjlighet till att uppmärksammas och erhålla den hjälp som är behövlig. I studien uttrycktes det från lärare verksamma och boende på mindre orter hur alla i samhället kände varandra. Denna kontext kan komma att påverka eventuell inställning till att orosanmäla oro för en elev, till följd av att det ska bli känt på orten att en orosanmälan upprättas gentemot familjen. Lärarnas medvetenhet om familjens eventuella negativa påverkan påminner om den sociala stigmatisering som lyfts i forskningen av Feng et al. (2012).

Att socialtjänsten i flera utsagor agerat på ett sätt som fått lärarna i studien att känna att de själva och eleven blivit misstrodda kan problematiseras utifrån socialtjänstens uppdrag. Socialtjänstens bemötande som återberättades av lärarna, att socialtjänsten tog vårdnadshavarnas sida över barnets, förefaller problematiskt i den bemärkelse då uppfattningen blev att socialtjänsten inte beaktade barnets bästa, vilket sedermera strider mot barns rättigheter i enlighet med svensk lag. Enligt barnkonventionen (OHCHR, 1989) och socialtjänstlagen 11 kap. 10§ har barn rätt att höras och uttala sig i de ärenden som rör dem. Om socialtjänsten inte lyssnar på det barnen berättar så försvinner stora delar av lagarnas syfte. Vidare kan situationer likt de som respondenterna delade med sig av bidra till ökad skepsis och draget till sin spets hämma framtida relationer mellan skola och socialtjänst.

Socialtjänsten beaktade i hög utsträckning, enligt studiens respondenter samt presenterad medial rapportering, vårdnadshavares rätt att höras och rätten till sina barn. Det väcker frågan om vårdnadshavare verkligen borde ha rätt till barnen i den utsträckning som ofta presenteras eller om det borde vara tvärtom. Skolan står enligt lärarna i studien på barnens sida, men var står egentligen socialtjänsten? Respondenternas utsagor i studien belyser tydligt hur ansvaret upplevs skjutas över till skolan i allt för många hänseenden, även i frågor som socionomer och övriga professioner på socialtjänsten har bättre kunskaper om. Samtliga

respondenter i studien uttryckte att de som arbetar på socialtjänsten ofta har goda intentioner, vilket leder till frågan om det är de ramverk socialtjänsten arbetar efter som försvårar att de i högre utsträckning kan beakta barnens bästa.

Orosanmälan betraktades emellertid som en formalitet av vissa respondenter, med hänsyn till socialtjänstens svårigheter att ingripa. Lärarnas upplevelser kan problematiseras då problemet och elevens välmående primärt åläggs skolan och oron läraren känner kvarstår, då ingen annan myndighet kan ta vid i önskad utsträckning. I och med att barnkonventionen nu är lag kan en eventuell reformering av socialtjänstlagen behövas för att se om lagen verkligen möjliggör ett arbete för barnets bästa, eller om den tenderar att snarare stärka vårdnadshavares position.

I studien framkom att en övervägande majoritet av respondenterna personligen varit inblandade i situationer där oro för en elev orosanmäls till socialtjänsten, men det förekom även respondenter som aldrig själva varit inblandade i en sådan situation. Emellertid förelåg det även skillnader mellan respondenternas upplevelse av den kunskapsbank de själva ansåg sig ha om ämnet. Det går i linje med Backlund, Wiklund och Östbergs (2012) forskning som påvisade att samtliga professioner som undersöktes i rapporten hade erhållit knapphändig kunskap vid sin utbildning. I forskarnas rapport belystes hur flera professioner som har möjlighet att fånga upp barn i sitt arbete ansåg att den kunskap som givits under utbildningen varit bristfällig. Att flertalet viktiga professioner bekräftar kunskapsbrist i ämnet kan problematiseras, utifrån att det blir svårt att fastställa vilken verksamhet som har möjlighet att uppmärksamma barn och unga som riskerar att fara illa. I de fall där skolan missar att orosanmäla eller det råder anmälningssvikt riskerar barnet sedermera att inte fångas upp av någon annan organisation, då BVC och förskolan uttrycker samma brist på utbildning i sociala frågor som lärarna i forskarnas studie samt innevarande studie.

Vid läsning av forskning och den insamlade empirin har vi uppmärksammat att de instanser som förväntas uppmärksamma barns missförhållanden oftast arbetar självständigt och frikopplat från varandra, där samtliga organisationer har primärt ansvar under en del av barnets tid. Först BVC, sedan förskola och grundskola. Att organisationerna på egen hand förväntas uppmärksamma och anmäla

missförhållanden som de inte lärt sig om i sin utbildning blir problematiskt med hänsyn till hur många barns missförhållanden som riskerar att inte uppmärksammas genom hela uppväxten. I ljuset av respondenternas upplevelser som presenterats i innevarande studie åläggs ett mycket stort ansvar på just lärarna då skolan är den plats där barnen spenderar längst tid, ett ansvar som emellertid inte alltid kan bäras av lärarna i den utsträckning som förväntas från omgivningen. Frågan som kvarstår är vem som tar vid sedan, efter högstadiet eller gymnasiet, när barn och unga som lyckats dölja sina missförhållanden eller inte blivit sedda blir myndiga och en orosanmälan inte längre är möjlig. Som en respondent i studien uttryckte kan oron för en elev vara luddig, och inte helt enkel att tyda, och om lärarna inte lyckats bekräfta den luddiga oron, vem ska då ta vid när eleven lämnat skolan. Kan vi verkligen anta att den problematik som funnits och missats under många år försvinner i och med att barnet juridiskt sett blir en ung vuxen?

Socialstyrelsens (2019) rapport som påvisar att högstadieelever anmäls i lägre utsträckning jämfört med yngre barn styrks av att åldersgruppen är mindre beforskad avseende anmälningsplikten. Flertalet respondenter i vår studie uttryckte och bekräftade svårigheter i att uppmärksamma och identifiera oro bland äldre barn, då de ofta är mer censurerade i sina uttalanden än yngre. En respondent belyste att det ofta är lättare att se om ett mindre barn mår dåligt och berättade hur det kanske blir färre orosanmälningar gällande äldre barn till följd av att de lärt sig vad de vill dela med sig av och vad de vill dölja. Den oro som upplevs av lärarna kan vidare vara svår att definiera vilket kan bli ett hinder i att anmäla. Då hinder enligt Berglind (1995) beskrivs som dynamiska och kontextuella och sedermera tillfälliga kan Abrahams, Casey och Daros (1992) förslag på träningsprogram för anmälningskyldiga professioner som fokuserar på identifieringsstrategier ses som en strategi för att minimera det hinder som beskrivs i respondenternas utsagor.

Barn omfattas inte efter högstadiet av skolplikten, och riskerar då att förlora viktiga vuxna som tidigare funnits inom skolans värld. Högstadielärarna kan sedermera bli den sista viktiga vuxna som den unga möter i sin vardag. Lärarna i synnerhet och övriga professioner vid högstadiet åläggs enligt oss ett stort ansvar i

frågor som rör barn och ungas trygghet. Ett arbete som är komplext och som inte borde ske parallellt från övriga samhällsaktörers arbete.

7.3 Vidare forskning och förslag på förändringsarbeten

Under studiens gång har en önskan gällande ytterligare forskning på varandras fält uppstått, till följd av att som socionomstudenter undersöka skolan och lärarnas värld, för att främja den samverkan som i studien delvis presenterats som svår. Att oro för äldre barn och unga orosanmäls i lägre utsträckning har vidare väckt en önskan om att ytterligare bedriva forskning kring denna grupp, då vi funnit brister vid inläsning av tidigare forskning.

I enlighet med lärarna i studiens upplevelser om den knapphändiga kunskap som ges vid lärarutbildningen oberoende av lärosäte föreligger en förhoppning om att utbildningarna i vidare utsträckning ska arbeta med sociala frågor. Som framtida socionomer har undersökning av en annan professions upplevelser inneburit flertalet möjligheter inför arbetet som stundar. På socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet ingår en kurs i interprofessionellt lärande för de studenter som gör sin verksamhetsförlagda utbildning (VFU) vid Sahlgrenska Universitetssjukhuset samt äldreomsorgen i Göteborgs stad, tillsammans med studenter vid Sahlgrenska Akademin. En liknande kurs bestående av lärarstudenter och socionomstudenter som bedriver sin VFU inom socialtjänsten skulle vara önskvärd, för att främja framtida samverkan och möjliggöra en ökad förståelse för respektives fält.

Barnkonventionen är nu svensk lag och ett viktigt pågående arbete blir att ytterligare säkerställa barns rättigheter. Socialnämnden bär det yttersta ansvaret för att se till barnets bästa i Sverige och det förefaller näst intill dumdrigt att inte i högre utsträckning än funnet i studien samverka med och lära av den profession som möter barnen varje dag. Lärarna är en central vuxen i varje barns liv och socialtjänsten och den enskilde socionomen uppnår sällan om någonsin den relation som en elev tillåts skapa med en engagerad lärare. Lärarna är den profession som barnen anförtror sig till, och som i många fall förefaller bli den viktigaste vuxna i deras liv. Vi har mycket att lära av lärarna.

Referenslista

- Abrahams, Nadine, Casey, Kathleen & Daro, Deborah. (1992). Teachers' knowledge, attitudes, and beliefs about child abuse and its prevention. *Child Abuse & Neglect*, 16(2), 229-238. doi: 10.1016/0145-2134(92)90030-U
- Arbetsmarknadsdepartementet. (2020). *Idag blir barnkonventionen svensk lag*. [Pressmeddelande], första januari. Hämtad 2020-02-24 från <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/01/idag-blir-barnkonventionen-svensk-lag>
- Backlund, Åsa, Wiklund, Stefan & Östberg, Francesca. (2012). *När man misstänker att barn far illa. En studie av hur professionella inom BVC, förskola och skola förhåller sig till anmälningsplikten*. Hämtad från Save the Children Sweden: <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/6123/pdf/6123.pdf>
- Barnombudsmannen. (2012). *Signalerna*. Stockholm: Elanders.
- Barnombudsmannen. (2020). *Barnkonventionen*. Hämtad 2020-03-02 från <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>
- Berglund, Hans. (1995). *Handlingsteori och mänskliga relationer*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bryman, Alan. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Cocozza, Madeleine, Gustafsson, A. Per & Sydsjö, Gunilla. (2007). Who suspects and reports child maltreatment to Social Services in Sweden? Is there a reliable mandatory reporting process? *European Journal of Social Work*, 10(2), 209-223. doi: 10.1080/13691450701317996
- DiMaggio, J. Paul & Powell, W. Walter. (1983). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields. *American Sociological Review*, 48(2), 147-160. doi: 10.2307/2095101
- Dinehart, Laura & Kenny, C. Maureen. (2015). Knowledge of Child Abuse and Reporting Practices Among Early Care and Education Providers. *Journal of Research in Childhood Education*, 29(4), 429-443. doi: 10.1080/02568543.2015.1073818
- Eliasson, Annika. (2018). *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur.
- Elvstrand, Helene. (2013). Den villkorade delaktigheten. I Anders Fjällhed, Mikael Jensen (Red.), *Barns livsvillkor - I möte med skola och fritidshem*. (s. 105-120). Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Towns, Ann & Wängnerud, Lena. (2017). *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Feng, Jui-Ying, Chen, Yi Wen, Fetzer, Susan, Feng, Ming Chu & Lin, Chiao Li. (2012). Ethical and legal challenges of mandated child abuse reporters. *Children and Youth Services Review*, 34(1), 276-280. doi: 10.1016/j.childyouth.2011.10.026

- Folkhälsomyndigheten. (2020). *Bromsa smittan – Det här kan du som privatperson göra*. Hämtad 2020-04-14 från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittskydd-beredskap/utbrott/aktuella-utbrott/covid-19/alla-har-ansvar-att-forhindra-smitta-av-covid-19/bromsa-smittan--det-har-kan-du-som-privatperson-gora/>
- Forsman, Åza. (2020, 19 februari). 14-åringar blev slagna och hotade – föräldrarna om skolans svar: ”Märkligt”. *Vestmanlands Läns Tidning [VLT]*. Hämtad från <https://www.vlt.se/logga-in/14-aringar-blev-slagna-och-hotade-foraldrarna-om-skolans-svar-markligt>
- Fredriksson, Anders. (2010). *Marknaden och lärarna - Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap*. (Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet, Göteborg, Sverige). Hämtad från: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/23913/1/gupea_2077_23913_1.pdf
- Grape, Ove. (2006). Domänkonsensus eller domänkonflikt? Integrerad samverkan mellan myndigheter. I Ove Grape, Björn Blom, Roine Johansson (Red.), *Organisation om omvärld. Nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. (s. 47-72). Lund: Studentlitteratur.
- Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne. (2009). Ungdomar i utsatta livssituationer och deras väg till självständighet. I Regeringskansliet (Red.), *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)*. (s. 41-78). Stockholm: Edita Sverige.
- Jacobsen, Dag Ingvar. (2012). *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Håkan. (2008). *Socialpolitiska klassiker*. Stockholm: Liber.
- Johansson, Ingvar & Liedman, Sven-Eric. (1993). *Positivism och marxism*. Göteborg: Daidalos.
- Johansson, Staffan. (2015). Organisationsteoretiska perspektiv på människobehandlande organisationer. I Staffan Johansson, Peter Dellgran, Staffan Höjer (Red.), *Människobehandlande organisationer. Villkor för ledning, styrning och professionellt välfärdsarbete*. (s. 42-65). Stockholm: Natur & Kultur.
- Justesen, Lise & Mik-Meyer, Nanna. (2010). *Kvalitativa metoder- Från vetenskapsteori till praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lärarnas Riksförbund. (2019). *Din skyldighet att anmäla*. Hämtad 2020-02-24 från <https://www.lr.se/stod--rad/for-dig-som-larare/ansvar--befogenheter/anmalningsskyldigheten>
- Meyer, W. John & Rowan, Brian. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83(2), 340-363. doi: 10.1086/226550

- Närvänen, Anna-Liisa. (2013). Sociala världar, socialisation och identitetsskapande. I Anders Fjällhed, Mikael Jensen (Red.), *Barns livsvillkor- I möte med skola och fritidshem*. (s. 61-76). Lund: Studentlitteratur.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. [OHCHR]. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Hämtad 2020-03-03 från <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>
- Plan International. (2020). *Barnkonventionen*. Hämtad 2020-03-04 från <https://plansverige.org/barnkonventionen/>
- Prop. 1989/90:107. *Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter*. Hämtad från <http://data.riksdagen.se/fil/ADF51721-FC82-4BB9-86E2-EEF3A1458D21>
- Prop. 2002/03:53. *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.* Hämtad från <https://data.riksdagen.se/fil/E7CBD209-CECD-4C75-8AF9-81D50BB1F9F9>
- Prop. 2012/13:10. *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*. Hämtad från <https://www.regeringen.se/contentassets/f7e82abb03ed47489a5d2541a436fa2e/starkt-stod-och-skydd-for-barn-och-unga-prop.-20121310>
- Prop. 2017/18:9. *Skolstart vid sex års ålder*. Hämtad från <https://www.regeringen.se/4a6c02/contentassets/132f05e0c9a749979236b2cde7f6c37a/skolstart-vid-sex-ars-alder-prop.-2017189.pdf>
- Reuter, Antonia. (2019). *Att identifiera skydds- och riskfaktorer*. Hämtad 2020-04-14 från <https://www.rikshandboken-bhv.se/metoder--riktlinjer/identifiera-skydds--och-riskfaktorer/>
- SFS 1924:361. *Lag om samhällets barnavård*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SFS 1962:700. *Brottsbalk*. Stockholm: Justitiedepartementet L5.
- SFS 1994:260. *Lag om offentlig anställning*. Stockholm: Finansdepartementet ESA.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SFS 2009:400. *Offentlighets- och sekretesslag*. Stockholm: Justitiedepartementet L6.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Silverman, David. (1994). On throwing away ladders: re-writing the theory of organizations. I John, Hassard & Martin, Parker (Red.), *Towards a new theory of organizations*. (s. 1-23). London: Routledge.
- Skolinspektionen. (2019). *Rektors ledarskap*. Hämtad 2020-03-11 från <https://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/rektors-ledarskap/>
- Skolverket. (2014). *Delredovisning av uppdrag om att utarbeta och sprida ett kunskapsstöd*. Hämtad från Skolverket: <https://www.skolverket.se/getFile?file=3326>

- Skolverket. (2019). *Barnkonventionen i skolan*. Hämtad 2020-03-04 från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/barnkonventionen>
- Skolverket. (2020a). *Skolans ansvar för barn som far illa*. Hämtad 2020-02-24 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/skolans-ansvar-for-barn-som-far-illa>
- Skolverket. (2020b). *Skolplikt och rätt till utbildning*. Hämtad 2020-03-04 från <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/skolplikt-och-ratt-till-utbildning>.
- Socialstyrelsen. (2004). *Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2016). *Utreda barn och unga: Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen*. Falun: Edita Bobergs.
- Socialstyrelsen. (2019). *Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa: Nationell kartläggning 2018*. Hämtad från Socialstyrelsen: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-12-6502.pdf>
- Socialstyrelsen. (2020). *Årsredovisning 2019*. Hämtad från Socialstyrelsen: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-2-6609.pdf>
- Svensson, Anton & Sundberg, Thomas. (2020, 21 januari). Missade orosanmälningar om barn: Helt oacceptabelt. *SVT Nyheter*. Hämtad från <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasternorrland/missade-orosanmalningar-mot-barn-helt-oacceptabelt>
- Tingberg, Björn. (2010). *Child abuse – clinical investigation, management and nursing approach*. (Doktorsavhandling, Karolinska Institutet, Stockholm, Sverige). Hämtad från <https://openarchive.ki.se/xmlui/bitstream/handle/10616/40316/Kappan.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Trost, Jan. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Tuckett, G. Anthony. (2005). Applying thematic analysis theory to practice: A researcher's experience. *Contemporary Nurse*, 19(1-2), 75-87. doi: 10.5172/conu.19.1-2.75
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Hämtad från Vetenskapsrådet: https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf
- Wollin, Malin. (2020, 10 mars). Hon skulle ju vara räddad. *Aftonbladet*. Hämtad från <https://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/a/na74ld/hon-skulle-ju-vara-raddad>

Bilaga 1. Intervjuguide

Tema lärarutbildning och lärarbakgrund

Exempel på frågor:

- Vilken utbildning har du?
- Var har du utbildat dig?
- När utbildade du dig?
- I vilka ämnen undervisar du?
- Kan du beskriva vilken och hur mycket information du fick om din anmälningsplikt på din utbildning?

Tema arbetsplats

- Hur länge har du varit yrkesverksam?
- Hur länge har du varit på denna arbetsplats?
- Hur arbetar ni med anmälningsplikt här?
- Vilken information fick du när du började?
- Vilka gör anmälningar här?
 - Rektor, lärare eller vem?

Tema personliga åsikter kring oro och anmälningsplikt

Exempel på frågor:

- Vad ingår i begreppet "att fara illa" enligt dig?
- Hur och när ser du att ett barn far illa?
- Vilka känslor har du kring anmälningsplikten? (typ)
- Har du någonsin känt att du behövt göra en orosanmälan i tjänsten?
- Om ja på ovanstående, hur gick du tillväga?
- Vad tror du är den vanligaste anledningen inom skolan till att en orosanmälan inte görs, när det finns misstanke om att ett barn far illa?

Tema skolans förhållningssätt och rutiner

Exempel på frågor:

- Hur upplever du den allmänna inställningen till att göra orosanmälningar ser ut i ditt arbetslag?
- Hur ser rutinerna ut vid orosanmälan för skolan? Finns det riktlinjer? (Vem skriver under anmälan?)
- Vad för stöd skulle du önska från skolan i din roll som anmälningskyldig?

Tema samverkan

Exempel på frågor:

- Hur ser ditt förtroende för socialtjänsten ut? Samarbetspartner/fiende?
- Hur upplever förtroendet från socialtjänsten gentemot lärarna?
- Vilken erfarenhet har du av samverkan med socialtjänsten? Positiv/negativ?
- Vilka andra professioner kan ni använda er utav när ni misstänker att ett barn far illa och eller när en orosanmälan upprättas?

Tema kunskap

Exempel på frågor:

- Vad händer efter att du skickar in en orosanmälan till Socialtjänsten? Vilken information får du? Vad är din roll?
- Vilka insatser känner du till som kan komma att erbjudas från Socialtjänsten?
- Hur skulle du gå tillväga om du kände oro för en elev som du misstänker eller vet redan är aktuell hos socialtjänsten? (uppgiftsskyldighet)
- Vilka konsekvenser tror du kan uppstå om anmälan efter oro inte görs?

Bilaga 2. Informationsbrev till respondenter

Informationsbrev

Hej!

Vi heter Helena och Louise och studerar sjätte terminen på socionomprogrammet vid Göteborgs Universitet. Under vårterminen 2020 skriver vi vår c-uppsats och har valt att studera lärare vid åk 7-9 och deras upplevelser och tankar kring anmälningsplikten. Utifrån detta söker vi kontakt med högstadieskolor. Vår studie är kvalitativ och bygger på individuella intervjuer. Vi önskar utföra intervjuer vecka 12 och 13, men kan vara flexibla om dessa tider inte passar. Deltagarnas önskemål om plats för intervju är central och vi anpassar oss utefter dessa önskemål. Intervjun beräknas ta mellan 30-45 minuter.

Syftet med studien är att undersöka erfarenheter och kunskaper hos grundskollärare vid årskurs 7-9, gällande anmälningsplikten som lärare omfattas av enligt Socialtjänstlagen (14 kap 1§) samt Skollagen (29 kap 13§). Fokus avser lärarnas upplevelser kring när och hur en orosanmälan görs i yrkesutförandet med hänsyn till eventuella svårigheter i kontakt med socialtjänsten vid anmälan eller vid konsultation.

Följande frågeställningar ligger till grund för studien:

- Vilken kunskap har lärarna i studien om anmälningsplikten de omfattas av i sin yrkesutövning?
- Hur upplever lärarna i studien anmälningspliktens roll inom skolan?
- Vilka erfarenheter har lärarna i studien av svårigheter med att förhålla sig till anmälningsplikten?
- Hur upplever lärarna i studien kontakten med socialtjänsten?

Information till dig som deltar:

- Det är frivilligt att dra dig ur studien när som helst. Någon anledning till detta behöver inte ges.
- Du behöver inte svara på allt och kan välja att hoppa över vilka frågor du vill, samt delar av frågor.
- Vi vill gärna spela in intervjun, då denna kommer att transkriberas. Detta för att kunna återge innehållet i intervjun på ett korrekt sätt. Inspelningen kommer finnas i ett exemplar på intervjuarens låsta telefon. Det är endast vi två som kommer ha tillgång till den, samt vår handledare och vår examinator om så begärs. Inspelningarna samt transkriberingar kommer att raderas när uppsatsen blivit godkänd.
- Uppsatsen kommer vara offentlig när den är färdig, och diskuteras på seminarier vid Göteborgs Universitet innan dess.
- Frågeställningarna kan komma att omformuleras under uppsatsens gång.
- Konfidentialitet kommer att vara av största vikt under hela studiens gång. Det kommer endast vara vi två som vet vilka som ingår i studien. Vår handledare samt examinator på Göteborgs Universitet kan begära att få reda på vilka informanterna är och kontakta er vid speciella fall om så krävs.

Skulle du som högstadielärare vilja bli intervjuad av oss? Om så är fallet är ni varmt välkomna att återkoppla till oss via mejl eller telefon. Har du ytterligare frågor om studien eller oss så svarar vi mer än gärna på dessa.

Kontaktuppgifter till oss:

Helena Eklund 0709 - 66 27 01
gushelek@student.gu.se

Louise Eriksson 0707 - 92 31 41
guserilob@student.gu.se

Kontaktuppgifter till handledare:

Ann Simmeborn Fleischer, lektor
Socialt arbete på Göteborgs Universitet
ann.simmeborn.fleischer@socwork.gu.se

Med vänliga hälsningar,
Helena Eklund och Louise Eriksson

Bilaga 3. Missivbrev och samtyckesblankett

Missivbrev
Medverkan i intervjustudie

Hej!

Ni har valt att medverka i en intervjustudie som kommer att användas som underlag för en C-uppsats vid institutionen för socialt arbete på Göteborgs Universitet. Syftet med studien är att undersöka erfarenheter och kunskaper hos grundskollärare vid årskurs 7-9, gällande anmälningsplikten som lärare omfattas av enligt Socialtjänstlagen (14 kap 1§) samt Skollagen (29 kap 13§). Fokus avser lärares upplevelser kring när och hur en orosanmälan görs i yrkesutförandet med hänsyn till eventuella svårigheter i kontakt med socialtjänsten vid anmälan eller vid konsultation.

Ert deltagande i studien bygger helt på frivillighet och eget intresse. Ni kan när som helst välja att kontakta någon av oss och därmed återta ert samtycke för deltagandet. Ni kan även när som helst kontakta oss eller vår handledare, Ann Simmeborn Fleischer, om ni har några frågor eller funderingar gällande uppsatsen. Ni samtycker till att medverka i intervjuer, då en av oss kommer att ställa frågor som är relevanta för syftet med studien. Intervjun pågår i 30-45 minuter och kommer då att spelas in med hjälp av en privat, låst mobiltelefon. Det inspelade materialet kommer att förvaras på så sätt att ingen obehörig kan ta del av det och används enbart i det syfte som ni samtycker till.

Bifogad samtyckesblankett kommer att skrivas ut och tas med vid tillfälle för intervju. Ni behöver alltså inte skriva ut pappret och skriva under innan dess.

Vi tackar er för ert intresse för studien och ert deltagande!

Kontaktuppgifter:

Helena Eklund	0709 – 66 27 01	gushelek@student.gu.se
Louise Eriksson	0707 – 92 31 41	guserilob@student.gu.se

Handledare:

Ann Simmeborn Fleischer
Universitetslektor
Akademisk grad: Doktor
ann.simmeborn.fleischer@socwork.gu.se
031-786 3895
Rumsnummer: D320
Postadress: Box 720, 40530, Göteborg

BLANKETT FÖR SAMTYCKE

Jag har läst och tagit del av informationsbladet och samtycker härmed till att delta i studien som ligger som grund för en C-uppsats vid institutionen för socialt arbete på Göteborgs Universitet. Jag deltar frivilligt i intervjustudien och är införstådd med att jag när som helst kan välja att återta mitt samtycke. Jag är också medveten om att mitt namn och mina personliga uppgifter kommer att utslutas från det utskrivna materialet, och vid uppsatsens godkännande raderas.

ORT OCH DATUM

NAMNFÖRTYDLIGANDE

NAMNTECKNING